

Gustaf Trolle, Christian II och Stockholms blodbad

I

Årtiondena omkring år 1500 är i Sveriges historia en de inre stridernas tid. Striderna gällde makten i riket. De utkämpades mellan den svenska andliga och världsliga aristokratien och Sturarna. Aristokratien kämpade för att makten i riket skulle tillhöra riksrådet, Sturarna för en stark personlig statsmakt. Sturarna stödde sig på de lägre samhällsklasserna. De ville, som riksrådet en gång skrev med udd mot Sten Sture d.y., »tränga rikets råd från de friheter, makt och välde, som de och deras förfäder haft hava, efter Sveriges lag och gode, gamla sedvänjor, av hedenhös, att skicka styrelse och regemente i riket, som dem tyckes bäst och nyttigast vara efter tidens läglighet, synnerligen då krönt och krismad konung icke är i landet».

De inre striderna i Sverige utkristalliserades under andra årtiondet av 1500-talet till en strid mellan stat och kyrka. Båda företrädades av unga, hänsynslösa män, riksföreståndaren Sten Sture d.y. och ärkebiskopen Gustaf Trolle. Ett första skede i denna strid fick sin avslutning 1517. Sten Sture stod som segrare. Ärkebiskopen avsattes, togs i fängsligt förvar och utsattes både för mordförsök och misshandel. Ärkebiskopsborgen Stäket nedbröts i grund. Om den Sten Stures räfst, som drabbade Gustaf Trolle och hans verkliga eller förmodade »medbrottslingar», har det sagts, att den »saknar genom sin hänsynslöshet i väsentliga delar varje motstycke i Sveriges senmedeltida historia före Stockholms blodbad» (Gottfrid Carlsson).

Från 1517 ingrep Christian II på ärkebiskopens sida i striderna i Sverige. Han betraktade sig själv som Sveriges laglige konung. Sveriges lagmän hade 1499 i enlighet med landslagens konungabalk dömt honom till Sveriges konung och hans lagliga rätt hade erkänts 1509 och 1512. Christian II:s ingripande kröntes slutligen med framgång. Hans arméer erövrade 1520 Sverige. Sten Sture sårades under kriget till döds i slaget vid Bogesund och avled i början av februari 1520. Gustaf Trolle befriades ur fångenskapen och blev åter Sveriges ärkebiskop.

På hösten 1520 kunde det förefalla som om fredliga förhållanden skulle återställas i Sverige. Vid Stockholms kapitulation i början av september beviljade Christian II det besegrade Sturepartiet amnesti. I den försäkran som han gav Christina Gyllenstierna, Sten Stures »efterleverska», lovade och tillsade han, att fast och obrottsligt hålla följande punkter och artiklar: »Vad del, ovilja, skada och fördärv, som till denna dag skedd är i denna långa örlig i vår käre farfars, konung Christians tid, vår käre herres och faders, konung Hans tid, desslikes nu med oss och våra medhjälpare, andliga och världsliga, med mord, brand, rov, fängelse och annan skada och fördärv av fru Christina och hennes döde husbonde, herr Sten Sture, och bägges deras tjänare och tillhjälpare, andliga och världsliga, inrikes och utrikes, till land och vatten, skall vara en klar, avtalad sak till en ändelig ända. Desslikes vad skett är på värdigaste, värdig fader, ärkebiskop Jacob på Arnö, ärkebiskop herr Gustaf och biskop Otto i Västerås och andra prelater, riddare och gode män, frälsemän och deras tjänare, bönder och bokarlar, inrikes och utrikes, som fångne har varit eller fångne är, för all den skada och fördärv, som dem är skett, besynnerligen på Stäkets slott, ärkebiskopens slott Arnö och andra deras gårdar, gods och ägodelar, vad det helst är, rörligt och orörligt, skall vara och bli en klar, avtalad sak i alla rätter, andliga och världsliga, efter denna dag.»

Amnestien var fullständig. Till yttermera förvaring och stadfästelse lät Christian II hänga sitt majestätssigill under amnesti-

akten. Till vittnesbörd hängde sjutton biskopar, riddare och väpnare sina insegel och signeter och därtill rikets klämma under denna. Biskoparna var Gustaf Trolle, Matthias i Strängnäs, Otto i Vesterås och Jens Beldenak i Odense. Men redan två månader senare skulle det visa sig, att freden i Sverige icke var återställd. Amnestien bröts. En blodig räfst gick nu över Sturepartiet. Räfsten är Stockholms blodbad. Avgörandena föll den 7 och 8 november 1520.

Från händelserna i Stockholm den 7 och 8 november finns två kvarlevor.

Den ena av dessa är en skrivelse från Gustaf Trolle, ärkebiskop i Uppsala, till Christian II, Sveriges, Danmarks och Norges konung. Den är »framsatt» för konung och riksråd den 7 november på Stockholms slott. Originalen är förlorat, men skrivelsen är bevarad i en avskrift, »lydandes ord från ord», i ett aktstycke daterat följande dag. Detta aktstycke är utfärdat av Gustaf Trolle själv, en dansk och två svenska biskopar – Jens Beldenak i Odense, Hans Brask i Linköping och Otto Svinhuvad i Vesterås – samt tio svenska prelater och präster i olika grader: en domprost, två ärkedjäknar, en dekan, en skolasticus, en officialis, en doktor av predikarorden i Stockholm och tre kaniker. Avskriftens överensstämmelse med originalen är sålunda väl intygad. Dess äkthet säkerställs även av dess innehåll. Den andra kvarlevan är det nämnda aktstycket av den 8 november. Det är skrivet på pergament av en ärkebiskopens skrivare och bevarat i original. Alla fjorton utfärdarna säges i aktstycket ha hängt sina insegel under detta, men endast åtta sigill vidhänger.¹

---

¹ EMIL HILDEBRAND, Dokumenten till Stockholms blodbads förhistoria. Historisk tidskrift, 1918, s. 116. I det följande, citerad HILDEBRAND, 1918; LAURITZ WEIBULL, Stockholms blodbad. Scandia 1928, s. 9. Citerad LAURITZ WEIBULL, 1928. Om skrivelsens äkthet se KR. ERSLEV, Det stockholmske Blodbads Forhistorie. Dansk Historisk Tidsskrift, VI: 3, s. 147. Citerad KR. ERSLEV, 1891; LAURITZ WEIBULL, 1928, s. 9, 23, 48. En ohållbar, i senare forskning merendels ej heller

De båda kvarlevorna är grundläggande för vår kunskap om Stockholms blodbad. Vi vänder oss först till ärkebiskopens skrivelse av den 7 november.²

2

I sin skrivelse delger ärkebiskop Gustaf Trolle konungen, att han håller den döde kättaren herr Sten (Sture), sjutton andra namngivna personer samt borgmästare, råd och Stockholms stad för att vara »alla lika goda och lika stora i kätteri». Samtliga är »uppenbara kättare», deras gärningar är »uppenbart kätteri», fastslår han. De har, skriver ärkebiskopen, »uppenbart kastat sig upp mot allan kristendomen med obekvämliga och uppenbare oärliga gärningar». Ärkebiskopen fastställer dessa gärningar. Dessa alla och var för sig med den döde kättaren herr Sten har på olika sätt våldfört sig på honom själv personligen, likaså på ärkebiskop Jacob (Ulfsson), biskop Otto i Västerås, mäster Jon, hans kanik i Uppsala, på allt hans klerkeri, prelater, kaniker, vicarios och präster i Uppsala och desslikes på landsbygden på så många sockenpräster, som de kunde överkomma. De har därjämte avbränt och i grunden nedbrutit den heliga kyrkans slott Stäket, plundrat i Uppsala domkyrka och biskopsgård, bemäktigat sig hans och stiftets ränta i 4 år; de har rövat och bränt Arnö gård; rövat och skövlut från mäster Jon allt det han ägde, anammat och uppburit all hans ränta i

godtagen uppfattning i äkthetsfrågan: SANDSTRÖM, J., Kättardomen vid Stockholms blodbad. Historisk tidskrift, 1928, s. 35.

² I följande undersökning har, i de fall då källuppgifter och källbehandling i tidigare litteratur visat sig tillfredsställande, i noterna endast hänvisats till denna. De hart när otaliga, på senare berättande källor byggda resonemangen och spekulationerna i litteraturen om blodbadet har i regel ej diskuterats. Allt för ofta har man i denna trott sig veta, det man ej vet. Om dessa begränsningar icke iakttagits, skulle denna undersökning svällt ut till en bok. Svensk historieskrivning synes mig i våra dagar lida av ett slags fullständighetsmani. De stora böckerna med långa referat och diskussioner av tidigare litteratur och med utvecklande av en stor, lättköpt lärdomsapparat skulle ofta nog med fördel kunna ha sammanträngts till korta uppsatser.

4 år; item har de rövat och tagit från allt ärkebiskopens klerkeri i Uppsala och desslikes på landsbygden från sockenpräster allt vad de hade i världen och icke låtit så mycket igen som de på en tid äta kunde; item har de trugat alla hans prelater och präster, desslikes alla prelater, kaniker och präster i Vesterås stift till att säga mässa emot all kristendomens förbud och skickelse, den stund han och biskop Otto var gripna.

Ärkebiskopens skrivelse både börjar och slutar med yrkanden. I skrivelsens början »förmanar» han konungen på den konungliga ed, som han svor honom på den heliga kyrkans vägnar vid sin kröning nästförliden söndag, att han »ville hjälpa mig (Gustaf Trolle), ärkebiskop Jacob, biskop Otto i Vesterås och våra kyrkor, klerkeri och all kristendomen (till) rätt över de uppenbarliga kättarna». I slutet av skrivelsen framställer han samma yrkanden. Han tillägger nya: »hjälp oss och all kristendomen . . . (till) vårt och den heliga kyrkans gods igen och skadeböter». Dessa har tidigare i skrivelsen delvis uppräknats till oerhörda penningssummor, »alltid till en redelig moderats». Ärkebiskopen slutar sin skrivelse med orden: »och begärr jag behindring (arrest) på allas deras personer, så länge (tills) Eders nåde fångit beråda sig vad rätt Eders nåde är oss pliktig över dem, tagandes lön av Gud och lov över all kristendomen för straff, Eders nådes högmäktighet låter övergå sådana uppenbara kättare».

Ärkebiskopens yrkanden mot kättarna är oeftergivliga. De göres under förklaring, att det »står mig dem ingalunda till att anamma till någon vänlig förlikning för sådant uppenbart kätteri».¹

---

¹ PIRINEN, K., Källorna till Stockholms blodbad i kanonistisk belysning. Historisk tidskrift, 1955 – i det följande citerad PIRINEN, K., 1955 – här s. 248 uppfattningen, att Gustaf Trolles skrivelse innehåller »en direkt antydning om en försönlig uppgörelse». Ärkebiskopen är beredd att moderera skadeståndssummorna. Uppfattningen är icke hållbar. Ärkebiskopens begäran om skadestånd är riktad icke till kättarna utan till den kungliga fiskus, till vilken egendom, som tillhör för kätteri dömda, skulle konfiskeras. LAURITZ WEIBULL, 1928, s. 46.

3

Ärkebiskop Gustaf Trolle själv, tre biskopar och tio andra prelater och präster har i det aktstycke, i vilket hans skrivelse är inryckt, betecknat denna som »en skrift med klagomål emot döde herr Sten Svantesson och andra i samma skrift benämnde» och som »en skrift och klagomål». I enlighet härmed har skrivelsen, naturligt nog, i historieskrivningen mestadels kommit att gå under namnet »Gustaf Trolles klagoskrift». Det namn, som Gustaf Trolle själv givit den och godkänt med sitt sigill, har bibehållits. Mången gång har väl ordet »klagoskrift» tagit makten över tanken och lett till missuppfattningar. Men forskningen har dock insett, att Gustaf Trolles skrivelse är något annat än en »klagoskrift».

I tidigare forskning har definitionen av ärkebiskopens skrivelse blivit: den »är en inlaga till konungen om att kätteri av vissa namngivna personer notoriskt föreligger; den utmynnar i att den världsliga makten, med beviljande av gottgörelse, måtte bistå vid målets handläggning, fastställa straffet och uttaga det av de skyldige».¹ Senast har hävdats, att inlägget ifrån ärkebiskopen »må være en tilsigelse mod bandsmænd. Navnlig må det betones, at det ikke kan være et anklagelseskraft for kætteri». »Henvendelsen» har det sagts, »kan kun forstås som en tilsigelse mod trodsige bandsmennesker, der har stampet mod bandet over natt och år».² Den förra av dessa definitioner återger korrekt skrivelsens innehåll. Om den senare definitionen gäller, att ordet »tilsigelse», »tillsägelse», är bildat efter verbet »til sighia» i Upplandslagens kyrkobalk XIII. Det stadgas i denna, att om en man blivit satt i bann och ej vill rätta sig och söka nåd inom natt och år, då skall konungen »til sighiæs», och konungen har att honom med svärd avrätta och döma att läggas

¹ LAURITZ WEIBULL, 1928, s. 64, 8.

² SKYUM-NIELSEN, N., Blodbadet i Stockholm, s. 72, 77. I det följande citerad SKYUM-NIELSEN, 1964. Skyum-Nielsen har s. 14 uppgift om de olika beteckningar, som i litteraturen getts Gustaf Trolles skrivelse.

utanför kyrkogården.³ Substantivet »tilsigelse» är icke känt från någon av de många svenska medeltidslagarna och icke heller från den övriga medeltida svenska litteraturen. I nutida svenska är ordet »tillsägelse» oftast synonymt med »förebåelse», »reprimand». Ordet kan sålunda lätt och missvisande komma att uppfattas som »klagomål», »klagoskrift». Det nutida svenska substantivet till det medeltida »til sighia» torde vara delgivning. Definitionen av Gustaf Trolles skrivelse som en »tilsigelse», en »delgivning», säger emellertid något väsentligt om skrivelsen. Den ger ett klart och fast begrepp om att denna är något annat än en »klagoskrift».

Uppfattningen, att Gustaf Trolles skrivelse är en »tilsigelse mod trodsige bandsmennesker» är däremot oförenlig både med vad ärkebiskopen i skrivelsen delger konungen och med hans yrkanden i denna. Skrivelsen delger icke konungen, att Sten Sture och hans anhängare är trotsiga bannlysta människor och ärkebiskopen begär icke konungens hjälp mot dylika. Den är enbart och uttryckligen en »tilsigelse» mot personer, som ärkebiskopen håller för uppenbara kättare, och ärkebiskopen begär konungens hjälp till rätt och straff över dessa. Orden kättare och kätteri inhamras. De återkommer icke mindre än sju gånger i den korta skrivelsen. Det är av vikt, att i denna punkt strikt fasthålla vad som står i skrivelsen och icke i denna inlägga något, som icke står i den. Ärkebiskopen själv har även dagen efter skrivelsens ingivande tolkat denna som en delgivning av uppenbart kätteri. Skrivelsen förelades denna dag honom själv och tretton andra kyrkans män. Enligt dessas utsago i det av dem samma dag utfärdade aktstycket satte då ärkebiskopens kanik, mäster Jon i rätta för dem, om de i ärkebiskopens skrivelse omnämnda missgärningarna icke var uppenbart kätteri emot romarkyrkan.⁴

³ SCHLYTER, Sveriges gamla lagar, III, s. 48.

⁴ EMIL HILDEBRAND, 1918, s. 124 – SKYUM-NIELSENS uppfattning (s. 72 o. 77), att Gustaf Trolles skrivelse är en »tilsigelse mod trodsige bandsmennesker», är

»Klagoskriften är», som det en gång sagts, »i själva verket att betrakta som en supplik till konungen». ⁵ Eller med en fullständigare definition som en delgivning och supplik. Den har två skickligt sammanvävda syften. Den är en auktoritativ delgivning till konungen från biskopen i Uppsala stift, att han håller Sten Sture och hans anhängare för uppenbara kättare. Den är samtidigt en supplik till konungen om att denne måtte hjälpa oss (den svenska kyrkan och dess män) och all kristendomen till rätt och straff över dessa och även, som ett andra led, till vårt och den heliga kyrkans gods igen och till skadeböter.

4

Gustaf Trolles delgivning är avlåten av honom i hans egenskap icke av Sveriges ärkebiskop utan i hans egenskap av ärkebiskop i Uppsala stift.

grundad på att de förbrytelser, som Gustaf Trolle tillvitar Sten Sture och hans anhängare, enligt kanonisk rätt är bannlysningsförbrytelser. Han förbiser, att Gustaf Trolle själv gjort gällande, att de är kätteriförbrytelser. Skyum-Nielsens uppfattning står i strid mot ärkebiskopens egna ord i skrivelsen och i aktstycket av följande dag. Hans uppfattning vilar ytterligare på två grundvalar. Den ena är, att »bandsbruddene 1520 var höjaktuelle». Detta säger självfallet ingenting om Gustaf Trolles skrivelse, så mycket mindre som Skyum-Nielsen för bannbrottens högaktualitet i detta sammanhang endast åberopar en uppgörelse mellan biskop Hans Brask och en Sven Johansson tre veckor efter blodbadet. Den andra grundva:en för konstruktionen är att konungen i sin proklamation av den 9 november tre gånger betecknar de föregående dag halshuggna som uppenbara kättare och »bandsmennesker». Det har undgått Skyum-Nielsen, att proklamationen är en sekundär källa. Den är skriven med domen från föregående dag som förelaga. Lauritz Weibull, 1928, s. 24. Denna och icke Gustaf Trolles delgivning betecknar Sten Sture och hans tillhängare som bannlysta. Uppgiften om bandsmennesker» är icke ett återgivande av Gustaf Trolles delgivning. Se även nedan s. 12 om lagarnas stadgande, att egendom tillhörig dem, som halshuggits efter trotsande av bannlysning, ärvdes av rätta arvingar. – Skyum-Nielsens uppfattning, att Gustaf Trolles skrivelse är en »tilsigelse mod bandsmænd» har s. 89 lett till den ohållbara slutsatsen, att konungen »kunne have standset retshævnen ved at henvise til amnestien».

⁵ LAURITZ WEIBULL, Kristian Erslev och Stockholms blodbad. Scandia, 1930, s. 126.

De »obekvämliga och uppenbara oärliga gärningar», som ärkebiskopen i sin delgivning fastslår, att Sten Sture och de andra uppräknade gjort sig skyldiga till, är förbrytelser mot den heliga kyrkan och dess män. De har med dessa uppenbart kastat sig upp »mot allan kristendomen». Samtliga dessa förbrytelser hörde under andlig domstol och har med undantag för förbrytelsen mot biskop Otto i Vesterås begåtts inom Uppsala stift. Enligt gällande lag var biskopen i stiftet, Gustaf Trolle själv, högste domare i brottmål av denna art. Det är i denna sin egenkap, som han i sin skrivelse delger konungen, att han håller Sten Sture och hans anhängare för uppenbara kättare. I denna egenkap hemställer han också till konungen, att hjälpa honom samt ärkebiskop Jacob, och väl enligt fullmakt biskop Otto i Vesterås, våra kyrkor, klerkeri och all kristendomen till rätt och straff över de uppenbara kättarna och till vårt och den heliga kyrkans gods igen och till skadeböter.

Ärkebiskopen delger i sin skrivelse till konungen, att kätteriet är »uppenbart», Sten Sture och hans uppräknade anhängare »uppenbara» kättare. Den rättsliga innebörden av »uppenbart», »uppenbara» är, att den för kätteri vanliga processordningen sättes ur spel. Ärkebiskopen har icke behövt anställa någon formell rättegång med vittnen och bevisföring mot kättarna.¹ Hans delgivning har icke heller ens någon antydning om att en dylik ägt rum. Som högste domare i sitt stift i andliga mål har ärkebiskopen ansett en delgivning till konungen, att han håller vissa personer för uppenbara kättare vara tillfyllestgörande för att begära, att konungen beråder sig över den rätt och det straff över kättarna, som han var pliktig honom, kyrkan, dess män och all kristendomen.

Kyrkan, den andliga makten, var under medeltiden en stat i staten. I kätterimål var konungen, den världsliga makten, pliktig kyrkan blind lydnad. Han hade att lyda dess bud »oculis

---

¹ LAURITZ WEIBULL, 1928, s. 45; SKYUM-NIELSEN, 1964, s. 54, 91, 93.

clausis», med slutna ögon. Enligt kanonisk rätt har ärkebiskopen principiellt icke ens haft någon skyldighet att i delgivningen till konungen ge en motivering för det uppenbara kätteriet.² Gustaf Trolle har emellertid icke ansett sig fritagen härifrån. Han ger en dylik motivering i sin redogörelse för Sten Stures och hans anhängares våldshandlingar mot kyrkan och dess män. Redogörelsen är en motivering för hans supplik att återfå det gods, som dessa rövat från kyrkan och dess män samt att få skadeböter. Men ordalydelsen i delgivningen visar, att den även är en motivering för att Sten Sture och hans anhängare är uppenbara kättare. Efter delgivningen, att han håller dessa alla lika goda och lika stora i kätteri, skriver Gustaf Trolle: »Och står mig dem ingalunda till att anamma till någon vänlig förlikning för sådant uppenbart kätteri, som så uppenbart har kastat sig upp mot allan kristendomen med sådana obekvämliga och uppenbara oärliga gärningar. Dessa alla och var för sig med den döde kättaren herr Sten hade först bestallat mig i elva veckor» . . ., varefter deras gärningar uppräknas och beskrivas. Även här är Gustaf Trolles utsago i aktstycket av den 8 november av värde för en tolkning av hans ord i delgivningen av föregående dag. Han och de tretton andra kyrkans män, som utfärdat detta aktstycke, säger, som tidigare anförts, att »mäster Jon satte i rätta för dem om samma missgärningar (de ogärningar, som Gustaf Trolle i sin delgivning tillade herr Sten och förenämnda hans parti) icke var uppenbart kätteri emot romarkyrkan». Gustaf Trolle har sålunda själv bekräftat, att de missgärningar, som han anför i sin delgivning är hans motivering för det uppenbara kätteriet.³

---

² HENNER, C., Beiträge zur Organisation und Kompetenz der päpstlichen Ketzergerichte. Leipzig 1890, s. 346.

³ SKYUM-NIELSEN, 1964, s. 76, har uppfattningen, att Gustaf Trolle i sin delgivning »erklærede de sigtede for notoriske kættere, men undlod at motivere det»; »de materielle bevisligheter måtte netop udelukkes som hans (den verdslige dommers) dommerembede uvedkommende».

5

Det kan och har framställts olika meningar om vad som enligt kanonisk rätt är kätteri. Men forskningen har sedan länge klarlagt, att de förbrytelser, som Sten Sture och hans anhängare enligt ärkebiskopen skall ha gjort sig skyldiga till, icke konstituerar något kätteri.¹ Ett våldförande på kyrkan, dess män och egendom var en förbrytelse av långt mindre graverande art än vad som krävdes för konstituerandet av kätteri. Straffet var även olika. För kätteri var det ofrånkomligt det strängast tänkbara: bål och död, för våldförande på kyrkan, dess män och egendom var det i första hand bannlysning. Ärkebiskopen har sålunda i sin delgivning icke gett någon rättsligt bärkraftig motivering för att han håller Sten Sture och hans anhängare för uppenbara kättare. Han har endast framfört ett i lag ogrundat påstående. Ärkebiskopens handlingsätt är märkligt. Så mycket mer märkligt som han bör ha varit väl förfaren i kanonisk rätt.

Historisk forskning kan sällan eller aldrig med visshet fastställa orsakerna till en människas handlingar. Samtida eller senare berättelser om dessa är föga att lita på. Med ledning av amnestien av den 5 september och gällande lagar torde det emellertid vara möjligt få åtminstone en fingervisning om orsakerna till att ärkebiskopens delgivning ej står i överensstämmelse med kanonisk rätt.

Ärkebiskopens möjligheter att tillintetgöra sina fiender och få ekonomisk gottgörelse och skadeböter var starkt begränsade.

I historieskrivningen har alltsedan Olaus Petri och ända fram i vår tid gjorts gällande, att ärkebiskopen den 7 november, när

---

¹ LAURITZ WEIBULL, 1928, s. 43; PIRINEN, K., 1955, s. 251. Den senare har dock uppfattningen, att det finns ett obetydligt undantag, nämligen den sista klagopunkten, enligt vilken »de anklagade tvingat prelater, kaniker och präster i ärkestiftet och Vesterås stift att läsa mässa under den tid, ärkebiskopen och biskop Otto voro anhållna». Han medger, att den kanoniska grund, på vilken denna uppfattning stödde sig, var tämligen svag. Hans egen bevisföring visar, att den saknar bärkraftig kanonisk grund.

en stor del av missdådarna samlades i Stockholm till kröningen, velat begagna tillfället för att med Christians hjälp tvinga dem att förbinda sig till dryga skadestånd. Han skall endast ha velat skaffa sig och kyrkan ekonomisk ersättning och därmed eventuellt utarma sina vederdelomän. Men när det kom till handling, har konungen trängt honom åt sidan, begagnat hans anklagelse för sina egna syften och bedragit honom på det äskade skadeståndet.² Uppfattningen är oförenlig med ärkebiskopens delgivning: ärkebiskopen begär i denna konungens hjälp även till rätt och straff över kättarna. Det var också utslutet, att ensamt ekonomiska krav skulle kunna få någon framgång. I amnestien hade konungen lovat och ärkebiskopen själv beseglat, att all skada och fördärv, som skett under kriget och besynnerligen på Stäkets slott, på Arnö, på andra kyrkans gårdar, gods och ägodelar skulle vara en klar och avtalad sak i alla rätter, andliga och världsliga.³

En möjlighet att få Sten Stures anhängare halshuggna, dennes eget lik uppgrävt och lagt utanför kyrkogården hade ärkebiskopen däremot i kanonisk rätts och även i Upplandslagens och andra svenska lagars stadganden om bannlysning. Upplandslagen stadgade, som här redan tidigare framhållits, i sin kyrkobalk: »Nu blir någon rätteligen satt i förbud. Sitter han i förbud under natt och år, då må biskopen sätta honom i bann. Vill han ej rätta sig och söka nåd inom natt och år, då skall konungen tillsägas, och konungen har att honom med svärd avrätta och döma att läggas utanför kyrkogård.»⁴ Sten Sture och hans anhängare var bannlysta. Redan genom sitt våldförande på kyrkan, dess män och egendom var de eo ipso, genom själva gärningen,

² GOTTFRID CARLSSON, Stockholms blodbad. Historisk tidskrift, 1920, s. 138, 140.

³ LAURITZ WEIBULL, 1928, s. 65, 73.

⁴ SCHLYTER, Sveriges gamla lagar, III, s. 48. Detta stadgande i Upplandslagen och andra svenska lagar har i detta sammanhang först uppmärksamrats av STJERNBERG, N., Kommentar till strafflagen, kap. 7. Uppsala 1926, s. 55; senare av SKYUM-NIELSEN, 1964, s. 69, men här utnyttjats på annat sätt än här.

fallna i bann. De var även formellt bannlysta, om icke förr så med säkerhet på påvens bemyndigande av ärkebiskop Birger i Lund på hösten 1519. Gustaf Trolle, biskopen i Uppsala, har emellertid icke, som den senaste forskningen ansett, uppbyggt sin delgivning på grundval av denna flock i Upplandslagen. I delgivningen finns ej ett enda ord om bannlysta män och kvinnor, som ej velat rätta sig och söka nåd. Om orsaken härtill kan näppeligen råda tvivel. Den är att söka i lagarnas stadganden om den egendom, som tillhörde dem, som halshuggits efter bannlysning. Båda de lagar – Upplandslagen och Västmannalagen – inom vilkas lagsagor de av Sturepartiet begångna förbrytelserna föll, hade uttryckliga stadganden om denna. De halshuggnas egendom ärvdes enligt båda dessa lagar av deras »rätta arvingar».⁵ Ärkebiskopens och kyrkans möjligheter att återfå sin egendom och få skadeböter skulle genom en delgivning av bannlysningsförbrytelser ha försvunnit.

Den enda möjlighet, som i november 1520 fanns för ärkebiskopen att med den formella rätten oförkränkt kunna tillintetgöra sina fiender utan att därmed försitta möjligheten att skaffa sig och kyrkan ekonomisk ersättning och skadeböter, var, som i den tidigare forskningen framhållits, en kätterianklagelse.⁶ Eller rättare en delgivning till konungen, att Sten Sture och hans anhängare var uppenbara kättare. En amnesti, som beviljats kättare, var enligt kanonisk lag icke bindande för konungen. Icke heller Gustaf Trolle var genom sin besegling av amnestiakten bunden av denna. I kraft av sitt höga ämbete och sin egenskap av högste domare i kätterimål har ärkebiskopen i Uppsala ansett sig kunna utan bindande motivering dekretera, att de ogärningar, som Sten Sture och hans i delgivningen uppräknade anhängare begått, var uppenbart kätteri, de själva uppenbara kättare. Han har därmed löst både konungen och sig själv från am-

⁵ Upplandslagen, Kirkiu B. XIII: 2; Västmannalagen, Kristno B. XII: 2.

⁶ LAURITZ WEIBULL, 1928, s. 65.

nestien. Båda har fått full handlingsfrihet gentemot Sten Sture och dennes anhängare. Ur ekonomisk synpunkt var väl en delgivning för kätteri icke helt tillfredsställande för ärkebiskopen och kyrkan. Den egendom, som tillhörde avrättade kättare, konfiskerades och tillföll, om de var lekmän, enligt kanonisk rätt den kungliga fiskus.⁷ Men för ärkebiskop och kyrka var detta dock gynnsammare än att den skulle ärvas av de avrättades arvingar. Ärkebiskopen har också räknat med att av kättarnas till den kungliga fiskus konfiskerade egendom få både gods igen och skadeböter. Hans skrivelse till konungen är icke blott en delgivning av kätteri utan också en supplik att få gods igen och skadeböter, »alltid till en redelig moderats».

6

Den svenske ärkebiskopens delgivning och supplik till konungen är avsedd att vara en slutakt i ett andligt rättsmål mot aderton namngivna personer samt borgmästare, råd och Stockholms stad. Den svenska kyrkans maktställning i äldre tid har kanske aldrig dokumenterats så starkt som i denna Gustaf Trolles delgivning. Utan att anföra något rättsligt bärkraftigt bevis, har han, ärkebiskopen och högste domaren i andliga mål i Uppsala stift, skriftligen delgivit konungen, att Sten Sture och hans anhängare var uppenbara kättare och påkallat hans hjälp för att uttaga straffet. Samtidigt har han förklarat, att han icke vill anamma någon vänlig förlikning. Straffet var bål och död.

Konungen, den världsliga makten, hade enligt kanonisk rätt ingen domsrätt, icke ens någon rätt att pröva en delgivning eller anställa rannsaking i kätterimål. Allra minst när en biskop delgav honom, att kätteriet var uppenbart. Kanonisk rätt medgav emellertid även då kätteriet var uppenbart, att tillfälle lämnades förbrytarna att försvara sig. Konungen har den 7 novem-

---

⁷ LAURITZ WEIBULL, 1928, s. 46.

ber iakttagit detta.¹ Förbrytarnas försvar är med någon säkerhet endast känt genom utsago av de fjorton biskopar, prelater och präster, som utfärdat aktstycket av den 8 november. De har enligt denna icke lyckats motbevisa de ogärningar, som tillvitades dem. De fjorton fastslår i aktstycket: »Och ändå att de ogärningar, som därutinnan (Gustaf Trolles delgivning) samme döde herr Sten och förenämnda hans parti tillades, var nog uppenbarliga av sig själva, så att var man dem visste, vorde de då likväl därutöver ljusligen bevista med deras egen bekännelse och framburna brev.»

Kätterimålet låg nu hos konungen. Hans makt och myndighet var starkt begränsad. Han hade, som tidigare sagts, ingen prövningsrätt i sak, ingen domsrätt i kätterimål. Gustaf Trolle begär icke heller i sin delgivning, att han skall döma kättarna. Han begär endast, att konungen skall arrestera dem och beråda sig om vad rätt han är oss (den svenska kyrkan och dess män) *pliktig* över de uppenbara kättarna och låta straffet övergå dem. Ärkebiskopens ord, »beråda sig», var en undersätlig form i en delgivning till en enväldig konung. Konungens plikt var fastställd i både kanonisk lag och kejsarrätt.

Sveriges ärkebiskop hade tillrättalagt allt för ett blodbad och enligt kanonisk lag var det konungens plikt att omedelbart, utan uppskov låta avrätta kättare.² Men så skedde icke. Om konungens ställningstagande till ärkebiskopens delgivning kan ytterligare ett faktum fastställas. Några avrättningar kom aldrig,

---

¹ LAURITZ WEIBULL, 1928, s. 48; 1930, s. 126 – SKYUM-NIELSEN, 1964, s. 54, 75, 83, 91, 132 har uppfattningen, att målet förts inför konung och riksråd, inför världslig domstol och avdömts av denna. Uppfattningen är grundad på en berättande källa, de tre Uppsalaprästernas relation om Stockholms blodbad från 1523. Om dennas otillförlitlighet i denna punkt se nedan s. 35. Uppfattningen, som även finns hos KR. ERSLEV, *Det stockholmske Blodbads Forhistorie*. Dansk Historisk tidsskrift, VI: 3, s. 147, 148, 156, 159, 161, 163, står i strid mot all rättsordning, som gällde 1520. LAURITZ WEIBULL, 1930, s. 126. Både bannlysnings- och kätteriförbrytelser föll under andlig domstol.

² LAURITZ WEIBULL, 1928, s. 58; SKYUM-NIELSEN, 1964, s. 149.

varken den 7 eller 8 november, att ske på grund av det påstå-
ende om kätteri, som ärkebiskopen framfört i sin delgivning.

Christian II, sedan en vecka enväldig konung, följde icke i
blind lydnad kyrkans bud. Han vidtog den 7 november en extra-
ordinär åtgärd. Den andra kvarlevan från händelserna i Stock-
holm den 7 och 8 november 1520 vittnar härom.

7

Den andra kvarlevan från händelserna i Stockholm den 7 och 8
november är det av ärkebiskop Gustaf Trolle, tre biskopar och
tio svenska prelater och präster utfärdade aktstycket av den 8
november 1520.

Detta aktstycke gör i inledningen veterligt, att torsdagen den
8 november 1520 var dessa fjorton biskopar, prelater och präster
efter konung Christians bud och vilja tillhopa kallade på
Stockholms slott i stora salen. Vad aktstycket i det följande gör
veterligt faller i två delar.

Den första av dessa delar innehåller en berättelse om vad som
tilldrog sig vid de fjorton biskoparnas, prelaterernas och präster-
nas sammanträde.

Aktstycket berättar: »Då kom för oss i rätten hederlig man,
mäster Jon, kanik i Uppsala.» Han lade fram »en skrift med
klagomål» emot döde herr Sten Svantesson och andra i samma
skrift benämnda. »Ord från ord» följer därefter i aktstycket
Gustaf Trolles delgivning och supplik till konungen. »Vilken
skrift och klagomål», säger aktstycket, »dagen näst tillförne
framsatta var av samme mäster Jon för föreskrivne vår käraste,
nådigste herre och mene riksens råd, dem tillkallade och när-
varande mest allesamman, som i förenämnda skrift benämnda
var». Aktstycket fortsätter sin berättelse med här tidigare an-
förda ord: »Och ändå att de ogärningar, som därutinnan samme
döde herr Sten och förenämnda hans parti tillades, var nog
uppenbarliga utav sig själva, så att var man dem visste, vorde

de då likväl därutöver ljusligen bevista med deras egen bekännelse och framburna brev.» Berättelsen i aktstycket slutar med orden: »Och satte förenämnde mästare Jon i rätta för oss, om samma missgärningar icke var uppenbart kätteri emot romarkyrkan. Då anammade vi det ärende till oss och övervägde det granneligen i alla punkter.»

Den andra delen av aktstycket gör veterligt, vad de fjorton biskoparna, prelaterna och prästerna »lagfunnit och av sagt» och deras motivering härför.

Det lagfunna och av sagda är klart och entydigt fastslagit: »Vi kan icke annat finna efter den heliga kyrkans, kejsarens och Sveriges lag än (att) det är uppenbart kätteri, och skall både han och de (herr Sten och andra benämnda) för uppenbara kättare hållas och kallas.»

Motiveringen för det lagfunna och av sagda är två förbrytelser. Den första av dessa är, att »herr Sten och förenämnda hans tillhängare funnits i flera år varit besmittade med den heliga kyrkans högsta bann och ståndit där hårde och illhätske utinnan, så att de ingen råd eller förmaning akta eller taga ville av någon, antingen av oss eller andra biskopar och prelater här i riket eller av de domare, som vår heligaste fader påven i denna sak besynnerligen skickat hade, utan heller trugade, försmälade och förargade dem som samme vår heligaste faders, påvens lydno, interdikt och bud hålla ville». Den andra förbrytelsen är, att herr Sten och förenämnda hans tillhängare »jämväl sig därutöver beband, beseglade och besvor, att jag föreskrivne Gustaf, ärkebiskop, aldrig skulle komma till min frihet och domkyrka igen utan bliva uti ett evigt fängelse, yttermera bepliktigandes sig stadfästa (stå fast) med varannan i sådana okristliga förbund, evad där efter gå kunde med bann eller interdikt av romerska kurian». Motivet är grundat på det s.k. sammansvärjningsbrevet av den 23 november 1517. Den slutsats, som de fjorton biskoparna, prelaterna och prästerna dra av dessa »föreskrivna stycken», är att: »herr Sten och andra benämnda, de honom

villiga och oträngda tillfallna är i föreskrivna okristliga förbund, klarligen trätt har ifrån den heliga romerska kyrkans lydno».¹

8

I forskningen om Stockholms blodbad har aktstycket av den 8 november, liksom Gustaf Trolles skrivelse till konungen av föregående dag, definierats på olika sätt. Än som en dom, en sententia, än som ett »responsum», ett utlåtande, en förklaring, eller en kättarförklaring.¹ Den definition, som slutligen slagit igenom, har blivit dom, sententia. Definitionen har betraktats som självklar. En närmare bevisföring obehövlig.

Den senaste forskningen har emellertid ställt frågan: är aktstycket »virkelig en dom, eller har det skullet have domskaraktter, da det udstedtes?» Svaret har blivit en ny definition: aktstycket »må være en ekspertise. Navnlig må det bestemt afvises, at det kan være en dom.» De fjorton, som utfärdat aktstycket, »skulle blott afgive et råd».²

Utgångspunkten för denna uppfattning av aktstycket är att vid kyrklig rättskipning sedan gammalt juridisk sakkunskap skulle vara representerad icke blott av domaren. Rättskunniga, juris periti, hade »jävnlig» plats vid hans sida. Tillkallande och utväljande av dessa tillkom domaren. De hade ingen som helst jurisdiktion i kätterimål. Deras beslut var endast vägledande, rådgivande. Domen fälldes av biskopen; i Norden, där ingen

¹ EMIL HILDEBRAND, 1918, s. 122; LAURITZ WEIBULL, 1928, s. 11.

¹ SKYUM-NIELSEN, 1964, s. 15, har förtecknat de olika definitioner som givits aktstycket.

² SKYUM-NIELSEN, 1964, s. 16, 24, 103. KR. ERSLEV, 1929, s. 254, har gissningsvis framställt uppfattningen, att den »geistlige Domstol skulde udtale sig om hvorvidt Gustaf Trolle havde Ret i at betegne de af ham anklagede som aabenbare Kætttere». »Med anvendelse af moderne Retsbegreber kunde man vel sige, at de geistlige som Jury afgjorde Skyldspørgsmaalet, men Kongen som Dommer fastsatte Straffen. Faktisk gik det jo saaledes.» Samma uppfattning, dock utan att ordet »jury» användes, hos SKYUM-NIELSEN, 1964, s. 101, 102, 104. Jfr LAURITZ WEIBULL, 1930, s. 127.

inkquisition fanns, den ende kompetente domaren i alla trossaker. Huvudbevisen för att aktstycket är en expertis föres på grundval av den kanoniska rätten och de språkliga vändningarna i aktstycket. Enligt kanonisk rätt skall dom i kättermål avsägas av biskopen ensam, icke av fjorton domare eller av en biskop och bisittare. Ingen kallar sig »domare», ingen bisittare i aktstycket, har det sagts. Ej heller finns där i aktstyckets text något tal om »dom», »dømme», »sige for rette» eller »finde for rette», som skall vara de stående vändningarna i svenska dombrev från medeltiden. Aktstycket markerar varken någon domare eller dömande funktion. Medan en dom skall lyda på straff eller frikännande ger aktstycket en karaktäristik av de anklagade och deras gärningar.³

Det är givetvis av intresse, att i kanonisk och även svensk rättsskipning under medeltiden förekommit juridisk expertis. Dylig icke »skulle», men kunde tillkallas. Varken detta eller att enligt kanonisk rätt biskopen är ensam domare i kättermål är emellertid avgörande för frågan om aktstycket verkligen är en dom eller haft domskaraktär, då det utställdes. Svaret på dessa frågor kan endast ges av aktstycket själv.

Ett första hinder för att aktstycket skulle vara en expertis är den ställning, som i så fall kommer att tillmätas konungen. Denne hade ingen domsrätt i andliga mål och har veterligen icke heller avsagt någon dom över Sten Sture och andra i ärkebiskopens delgivning nämnda personer.⁴ Lika litet hade konungen någon rätt att i dylika mål tillkalla och utvälja några råd-

³ SKYUM-NIELSEN, 1964, s. 17, 24.

⁴ Jfr SKYUM-NIELSEN, 1964 s. 125, kap. »Domfældelsen». De hypoteser, som Skyum-Nielsen i detta avsnitt laborerar med, saknar stöd i källmaterialet. En av utgångspunkterna för dessa hypoteser är »kröningseden» i Christoffers landslag. Någon »kröningsed» omtalas emellertid icke i denna lag. Christoffers landslag, Konungx B. VII, SCHLYTER, Sveriges gamla lagar, XII s. 24. Den ed, till vilken Skyum-Nielsen hänvisar, är konungens valed. Den 31 oktober 1520 hade emellertid Christian II deklarerats för Sveriges rätte arvherre och konung utan någon utväljelse. Han har icke haft att avlägga och var inte bunden av landslagens valed. Se även SKYUM-NIELSEN, 1964 s. 69 samt nedan s. 42.

givande experter. Detta tillkom domaren i andliga mål, biskopen, icke konungen. Aktstycket av den 8 november är icke heller ställt till konungen. Icke heller har det karaktär av ett råd eller en expertis, som lämnats konungen. Det är till sin diplomatariska karaktär ett öppet brev, i vilket ärkebiskopen och tretton andra andliga »gör veterligt» vad de lagfunnit och av sagt i ett kätterimål.

Andra hinder möter i de språkliga vändningarna i aktstycket.

Det är riktigt, att språkliga vändningar som »dom», »dømme», »sige for rette» eller »finde for rette» icke finns i aktstycket. Men aktstycket skall icke tolkas med utgångspunkt från språkliga vändningar, som icke finns. Utan från dem, som finns.

Av de språkliga vändningar, som finns i aktstycket har i detta sammanhang två förbisetts. Det heter i aktstycket: »Kom (mäster Jon) för oss i retthe» och »satthe förenämnde mester Joen i retthe för oss». Orden betyder: Kom mäster Jon inför oss i rätten, i domstolen, och hänsköt till oss i rätten, i domstolen, hänsköt till avdömande. I två andra språkliga vändningar, »hovedudtrykkene i dokumentet», har man funnit bevis för att detta placerar sig som en expertis. Aktstyckets utfärdare beseglar »thes tiill ijtermere visse, ath wi saa laghfwunit ock aff sagth haffwe». Det enastående 'lovfinde' (laghfinna), har det sagts, »må simpelthen betyde 'udlede af loven'. Ligesom ved 'afsige' (aff sighia), der står for 'at forkynde, erklære', dækkes herigennem eksperternes funktion». Tolkningen av dessa två språkliga vändningar är icke tillfyllestgörande. Ordet »lagfinna» är ett ord, som icke torde återfinnas i någon annan svensk medeltida skrift. En ledning för dess tolkning ger emellertid den föregående satsen i aktstycket: »thet wi ecke anneth fijinne kwnne epter then helige kirkjes, kejserens ock Sweriges lagh en thet är openbare kättherij.» Ordet betyder »lagligen finna», vilket är något annat än »udlede af loven».⁵ Det torde vara synonymt

⁵ ÅKERMALM, Å., Fornnordiska verb med substantivisk för'ed. Lund 1955, s. 170.

med ett uttryck, som sagts vara en stående vändning i svenska dombrev från medeltiden: »finna för rätta», vilket betyder döma. Kalkar har också i sin ordbok över äldre danska språket översatt »lagfinna» i här diskuterade aktstycke med »dømme».⁶ Ordet »aff sighia» kan i olika sammanhang ha olika betydelse. Både i äldre och senare svenska användes det emellertid om ett offentligt avgörande av domstol o.d. och har betydelsen avkunna dom. Ordet har i denna betydelse för att ta två exempel bland många använts ensamt i riksrådets beslut, dess dom, av 1471 om utlänningsars uteslutande ur de svenska städernas råd: »tha hafua wij thet alle affsagdt oc endrechtelige affsighia strenge- lige oc hardelige forbiwdendis» etc. Detta är skrivet fem årtionden tidigare än aktstycket. Fem år senare än detta har en domstol formuleringen: »var them affsagdt i retta».⁷ De i aktstycket sammanställda orden »lagfunnit och avsagt» torde vara helt synonyma med de stående vändningarna i svenska dombrev från medeltiden: »sige for rette» eller »finde för rette» och med det likaledes vanliga »afsighia for rätto» eller »i rätta».

De språkliga vändningarna i aktstycket visar sålunda icke, att detta är en expertis. De visar något annat: att utfärdarna av aktstycket själva ansett sig vara en rätt, en andlig domstol.⁸ Utfärdarna har icke heller gett blott ett »råd» och »en karaktäristik av de anklagade och deras gärningar». De har lagfunnit och avsagt en dom: att Sten Sture och hans tillhängare »skall

⁶ KALKAR, O., Ordbog til det ældre danske Sprog, II, s. 726. Jfr FINDE, mom. 5, a. a., I, s. 540.

⁷ Belägg i Schlyters, Söderwalls (även i supplement, s. 7, 410, 666, 863, sätia, mom. 22) och Svenska akademiens ordböcker under orden finna, koma, sätia, »rætter» (rätt) och afsighia (avsäga).

⁸ Mäster JONs roll den 8 november har bedömts olika. Enligt LAURITZ WEIBULL, 1928, s. 29–32, 35, 56 är han aktör i målet denna och föregående dag; enligt SKYUM-NIELSEN 1964, s. 104 »brugte kongen kun Jon som budbringer». Uppfattningen stämmer icke överens med aktstycket. Både den 7 och 8 november uppträder mäster Jon utan något uppdrag av konungen. Den förra dagen »framsatte» han Gustaf Trolles supplik för konung och riksråd. Den senare dagen »satte han i rätta för oss». Båda dagarna är han aktör i målet.

för uppenbara kättare hållas och kallas».⁹ Det brottmål, som den 8 november skulle avdömas, var ett rent andligt mål, ett kätterimål. Ingen annan svensk domstol än en andlig domstol kunde 1520 avsäga laga dom i ett dylikt.

Den fråga, som här behandlats, om aktstycket av den 8 november är en expertis eller en dom, är ur real synpunkt icke av avgörande betydelse. Vare sig aktstycket är det ena eller det andra, har den svenske ärkebiskopen och andra den svenska kyrkans män i aktstycket smitt det dödande vapnet mot Sten Stures anhängare. Aktstyckets utfärdande följdes omedelbart av avrättningarna.

9

Det återstår ett spörsmål i fråga om den karaktär av dom, som aktstycket av den 8 november har. Hade de fjorton biskopar,

---

⁹ Uppfattningen, att fjorton kyrkans män den 8 november avsagts en dom, har även gjorts gällande i det kungliga kansliet. Dagen efter blodbadet utfärdade Christian II en proklamation om detta. Det säges i denna: Konungen lät »tillhoppa kalla biskopar, prelater, doktorer och lärde män, de visaste i Sverige är, och satte den sak i deras händer, att de skulle döma en rättfärdig dom därom, som den heliga skrift utvisar. Då hær de dömt dem alla till uppenbarliga kättare och bannsmänniskor mot romarkyrkan och den heliga kristna tron». Hadorph, Rimkrönikor, II, s. 453; LAURITZ WEIBULL, 1928, s. 14. Tre dagar efter blodbadet sände Christian II Jens Matson till Tavastehus. I det brev, som han hade med sig, säges om Christina Gyllenstierna: »hon är dömd med de andra för uppenbart kätteri». Huitfeldt, VII, s. 161. Den dom, på vilken här hänsyftas, kan icke vara någon annan än domen av de fjorton biskoparna, prelaterna och prästerna. Konungen hade ingen domsrätt i kätterimål och bland de »klenodier», som Jens Matson på hösten 1521 hade med sig hem från Tavastehus, var en »det kättar-brev lydendes över dem i Stockholm rättade blev». NILS AHNLUND, Kring Stockholms blodbad. Särtryck ur Svensk tidskrift, 1918 med tillagda anmärkningar, s. 10, jfr SANDSTRÖM, J., Några bidrag till Stockholms blodbadshistoria. Historisk tidskrift, 1929, s. 395. Uppfattningen i det kungliga kansliet om aktstycket av den 8 november har väl icke något absolut vitsord. Men den man, som skrev konungens proklamation, har gjort det med aktstycket framför sig och skrivit på grundval av detta.

prelater och präster, som denna dag sammanträdde i stora salen på Stockholms slott, kompetens att avsäga en dom?

Som här tidigare framhållits, har det sagts, att enligt kanonisk rätt skulle dom i kätterimål avsägas av biskopen ensam. Det stämmer icke med denna rätt, att en dom avsades av fjorton domare eller av en biskop och bisittare; med visshet kan uttalas, att man aldrig i kättardomar från medeltiden finner eventuella bisittare placerade som i dokumentet från Stockholm.¹ Det har ytterligare sagts, att de enskilda medlemmarna i domstolen stödde sin kompetens uteslutande på kallelsen av konungen.² Men det föll utanför konungens maktområde att konstituera en andlig domstol. Slutsatsen blir, att de fjorton kyrkans män icke haft kompetens att avsäga en dom.

¹ SKYUM-NIELSEN, 1964, s. 24, 27.

² PIRINEN, K., 1955, s. 254; SKYUM-NIELSEN, 1964, s. 103; BRILIOTH, Y., Svenska kyrkans historia, II, s. 540; Ett annat hinder, som »ville blokere enhver regelret proces», finner Skyum-Nielsen, 1964, s. 26 i att »som dommer ville Gustaf (Trolle) være aldeles inhabil. 'Ingen kan være dommer i sin egen sag', siger en gammel regel i kirkeretten. Svensk ret er ligeså tydelig.» Gustaf Trolle »havde selv sat processen i gang ved et indlæg til Christian II. Han krævede bl.a., at kongen skaffede 'vort' och den hellige kirkes gods igen', hvilket var specificeret som 'mine og den hellige kirkes klenodier, guld, sølv, penge . . . og ejendele. Han stod ikke blot fjendtlig til de sigtede, men ventede endog gevinst af sagens udgang». Skyum-Nielsen har förbisett, att den fråga, som mästare Jon den 8 november »satte i rätta» för de fjorton icke var en fråga om Gustaf Trolles klenodier och andra egodelar, utan en rent andlig fråga: om Sten Sture och hans partis missgärningar icke var uppenbart katteri. Likaväl som ärkebiskopen i Uppsala, den högste domaren i andliga mål i sitt stift, var habil att till konungen inge en delgivning om katteri i sitt stift, enligt Skyum-Nielsens eget antagande, s. 127, föregången av en dom, och i samma fråga vara ledamot av en expertisförsamling, om nu en sådan hade existerat, likaväl här han som ärkebiskop i Uppsala varit habil att vara domare den 8 november. Någon vinst av en fällande dom hade Gustaf Trolle icke heller att vänta. Avrättade kättares egendom konfiskerades, om de var lekmän, som här tidigare framhållits, av konungen. LAURITZ WEIBULL, 1928, s. 46. Endast av kunglig nåd kunde Gustaf Trolle återfå något gods och få några skadeböter och något sådant har han veterligen aldrig fått. CARLSSON, G., Stockholms blodbad. Historisk tidskrift, 1920, s. 134. För övrigt kan en ärkebiskop alltid förklara sig och förklaras vara »ikke fjendtlig til de sigtede» när det gäller en andlig fråga.

Denna uppfattning kan vid första ögonkastet synas vara väl underbyggd. I själva verket fanns det emellertid grundad anledning till att domstolen icke bestod och domen den 8 november icke avsades av biskopen i Uppsala stift ensam utan av flera den svenska kyrkans män. Domstolens kompetens stödde sig icke heller på konungens kallelse.

I domen av den 8 november berättas, att Sturepartiets ogärningar inför konung och riksråd föregående dag ljusligen bevisades med »framburna brev». Det råder näppeligen tvivel om att ett av dessa var det s.k. sammansvärjningsbrevet av den 23 november 1517.³ Sammansvärjningsbrevet var utfärdat av 16 namngivna personer, »Sveriges rikes råd och män, med meniga friborna frälsemän över allt riket, och borgmästare och rådmän i Stockholm med den menige man och allmoge, fullmäktiga för sig och alla andra hemma sitta, i fulla makt utgjort, och hit till mötet ut sänd hava». Brevet var utfärdat »under allas våra

---

³ Det har gjorts gällande, att sammansvärjningsbrevet varit känt eller välkänt av Gustaf Trolle före den 7 november. CARLSSON, G., Hemming Gadh, s. 321, n. 3; densamme, Stockholms blodbad. Historisk tidskrift, 1920, s. 140; WIESELGREN, G., Sten Sture d.y. och Gustaf Trolle, s. 277; SKYUM-NIELSEN, 1964, s. 75, 95. Till stöd eller bevis härför har anförts, att Gustaf Trolle var personligen närvarande vid riksmötet 1517 (dock under lejd); att brevet var »öppet» och beräknat på offentliggörande; att Sten Sture lät meddela dess huvudinnehåll i andra skrivelser; att den påvlige legaten Arcimboldi »vistnok» fått del av det samma i en latinsk översättning; att sammansvärjningen var ingången av många enskilda personer i hela Sverige och slutligen att Hans Brask kunde så lätt som ingenting ha berättat om det biskop- och kyrkofientliga dokumentet. Allt är antaganden eller utan bevisvärde. Gustaf Trolle var väl närvarande vid riksmötet 1517, men endast som anklagad för landsförräderi och har icke deltagit i mötets beslut; att brevet varit öppet innebär icke att det offentliggjorts i sin helhet. Detta har icke heller skett av Sten Sture i andra skrivelser. Punkten om »det okristliga förbundet» är icke medtagen i hans skrivelse av den 25 november. Hadorph, Rimkrönikor, II, 436. Att Arcimboldi fått del av brevet är endast ett antagande och säger intet om att Gustaf Trolle känt det; att sammansvärjningen var ingången av många enskilda personer visar icke heller, att Gustaf Trolle, som efter riksmötet 1517 och fram till 1520 varit innesluten på Stäkets slott eller hållits i fångenskap, känt brevet. Slutligen: det har ej legat i Hans Brasks intresse att berätta om sammansvärjningsbrevet. Bättre än någon annan torde han ha

insegel och riksens klämma.»⁴ Den förbrytelse, som detta brev innebar, var väl begången i Uppsala stift – brevet är utställt i Stockholm –, men den var begången av riksrådet och allt Sveriges folk och brevet var beseglat med riksens klämma, enligt uppgift av Sten Sture själv även med Stockholms stads och landsens insegel.⁵ Förbrytelsen gällde riket. Den föll icke ensam under Uppsalabiskopens domvärjo. Förklaringen till att domen av den 8 november icke är avsgd av denne ensam är att söka häri.

I kanonisk rätt finns ingen bestämmelse om sammansättningen av en andlig domstol, som har att avsäga dom om ett kätteri, som är begånget av ledamöter av ett rikets riksråd och fullmäktige för ett helt folk. Domstolen den 8 november har emellertid en sammansättning, som väl svarar mot förbrytelsens

---

insett, att detta i Gustaf Trolles hand kunde bli ett dödande vapen även mot honom själv, en av brevets utfärdare. – Säkert är i denna fråga endast, att Gustaf Trolle icke i sin delgivning använt brevet som bevis för det uppenbara kätteriet och att brevet först i domen är ett avgörande bevis för detta. Berättelserna om händelserna den 7 november har många uppgifter eller antydningar i denna fråga. Domen berättar, att Sturepartiets ogärningar bevisats med framburna brev. Christian II berättar både i sin proklamation och i sin skrivelse till påven om sammansvärjningsbrevets betydelse den 7 november: i den senare att brevet framhåmtats denna dag. De tre Uppsalaprästerna säger, att den 7 november blev framtagna och lästa några brev, »vilket vi icke aktade till (var) punkt (vad) de hade att innebära». De gissar, att breven lydde mot andliga herrar och ädla män, som då närvar och hade förseglat breven och uppger, att biskopen i Linköping Hans Brask hade gjort en protestation, som blev uppläst. Tre andra källor, av vilka två med säkerhet är oberoende av varandra – Hans Svaning i sin Christian II:s historia, Olaus Petri i sin krönika och en av svenska riksrådet den 26 januari 1546 avsgd dom om Gustaf Trolles egendom – berättar, att Christina Gyllenstierna den 7. frambär brevet. I riksrådets dom säges, att vid rätttegången 1546 var många av adeln tillstädes, som hade varit Sten Stures och fru Christinas gamla tjänare – fyra, men överstrukna, nämnes i ett bevarat koncept vid namn –, som ock nogsam visste att förtälja om Gustaf Trolles onda och tyranniska handlingar. De berättade: »Kom fru Christina fram med ett brev, vilket Gustaf Trolle strax anammade till sig och sade: ja här har vi det man söker efter.» Svenska riksdagsakter, I, s. 464.

⁴ Handlingar rörande Skandinaviens historia, XXIV, s. 94.

⁵ HADORPH, J., Rimkrönikor, II, s. 436.

karaktär. Domstolen bestod icke, som det sagts, av »en tillfälligt sammanrafsad grupp av andliga.»⁶ Fem av Sveriges stift var företrädare i den. Tre av dessa av sina biskopar, högste domare i kätterimål. Biskoparna i två stift – Matthias i Strängnäs och Arvid i Åbo och med till visshet gränsande sannolikhet även en tredje Vincent i Skara – tillhörde de som kättare utpekade och enligt kanonisk rätt dömde vid vakans klerkerna själva. Strängnäs och Skara stift är företrätt i domstolen och endast två stift, de avlägsnaste, Växiö och Åbo, saknar företrädare. Det ojämnas antalet företrädare för de olika stiften ger en antydning om att domstolen bestått av alla i Stockholm den 8 november närvarande biskopar och högre kyrkomän, som icke »villiga och oträngda» utfärdat eller beseglat sammansvärjningsbrevet. Den har förstärkts med biskopen i Odense, knappast något i unions-tiden otillåtligt, snarast en fortsättning, som det sagts, på en tidigare inslagen samnordisk väg.⁷ Domstolens kompetens stödde sig icke på konungens kallelse. Den representerade nära nog hela den svenska kyrkan och var med sina företrädare för fem av Sveriges sju stift kompetent att avsäga en dom i kätterimål. Den var även auktoritativ. Dess ledamöter var delvis de främsta i den dåtida svenska kyrkan. Denna var i domstolen företräd av sin högste värdighetsinnehavare och ledande man, Sveriges ärkebiskop.

10

Detta om aktstyckets karaktär, om domstolens sammansättning och kompetens. Nu om domen och dennas motivering.

Det »ärende», som mästare Jon »hänsköt till oss i rätten», var, om de missgärningar, som ärkebiskopen i sin delgivning tillagt Sten Sture och hans parti, icke var uppenbart kättereri.

---

⁶ BRILIOTH, Y., Svenska kyrkans historia, I, s. 541.

⁷ PIRINEN, K., 1955, s. 254.

Rättens dom överensstämmer med ärkebiskopens delgivning: Sten Sture och hans tillhängare skall hållas för uppenbara kättare.

Som tidigare framhållits hade emellertid ärkebiskopen i sin delgivning till konungen icke gett någon lagligt bärkraftig motivering för att Sten Sture och hans tillhängare var uppenbara kättare. Ärkebiskopen själv och de tretton andra biskoparna, prelaterna och prästerna i domstolen har också i sin dom skjutit motiveringen i delgivningen åt sidan. De säger endast, att de ögarningar, som ärkebiskopen tillade Sten Sture och hans tillhängare, nog uppenbarligen av sig själva, blev ljusligen bevisade inför konung och riksråd. I enlighet härmed betecknar domstolen ärkebiskopens skrivelse icke som en delgivning och supplik. Domstolen förvandlar skrivelsen från att vara en slutakt i ett andligt mål mot kättare till att vara »en skrift med klagomål» mot kättare.

Att domstolen skjutit motiveringen i ärkebiskopens delgivning åt sidan och betecknat denna som enbart en klagoskrift innebär, att domstolen icke godtagit den. Domstolens motivering för det uppenbara kätteriet är också en annan än den, som ärkebiskopen gett. Motiven är två.

Domstolens första motiv har anknytning till ett av ärkebiskopen framfört. Men rättsligt sett är det ett nytt. Sten Sture och hans tillhängare har enligt domen icke endast, som ärkebiskopen säger i sin delgivning, gjort sig skyldiga till obekvämliga och uppenbara oärliga gärningar och bland dessa trugat prelater, präster och kaniker att säga mässa emot all kristendomens förbud och skickelse. De har i domstolens motivering »i flera år varit besmittade med den heliga kyrkans högsta bann och ståndit där hårde och illhättske utinnan, så att de ingen råd eller förmaning akta eller taga ville av någon . . . utan heller trugade försmälade och förargade dem som samme vår heligaste faders, påvens lydno, interdikt och bud hålla ville.» Det kan råda tvekan om denna förbrytelse konstituerade kätteri. Olika uppfatt-

ningar kan hävdas i denna fråga.¹ Men straffet för denna förbrytelse var både enligt kanonisk och svensk lag: döden.² Domstolen kunde även stödja sig på en svensk ordning för biskopsvisitationer från slutet av 1400-talet. Det heter i denna väl icke att bannlysta, som stått i bannet under ett år, var kättare, men att man kan gå fram mot dem på samma sätt som mot kättare.³

Det andra motiv, som domstolen framför för att Sten Sture och hans tillhängare var uppenbara kättare är det s.k. sammansvärningsbrevet av den 23 november 1517. Det säges i detta: »riksens råd här församlat, ridderskapet, och friborna frälsemän, kopparbergsmän, silverbergsmän, Dalarna, borgmästare och råd i Stockholm och meniga alla förenämnda, som här nu församlade är, är alla samdräktliga så överens vordne . . . att Stäkets slott skall platt i grund nedbrytas och tillintetgöras . . . och har vi alla endräktliga med ja och uppräckta händer svurit och lovat Gustaf Trolle aldrig vilja eller skola ha för ärkebiskop här i riket.» Brevutfärdarna har därutöver ingått en sammansvärjning: vorde ock så att Gustaf Trolle eller någon å hans vägnar, inrikes eller utrikes, andlig eller världslig eller någon av Uppsala kapitel härefter ville iföra eller påföra oss alla eller någon av oss, rik eller fattig, i rådet eller utom rådet, något obestånd, bann eller bannsmål med några besväringar av den romerska gården för denna vedersägning eller för Gustaf Trolles bestallning eller för Stäkets slott, då, »efterty vi är alla sammansvurna i detta ärende, vill vi ock samdräktliga, både andliga och

---

¹ LAURITZ WEIBULL, 1928, s. 44; PIRINEN, K., 1955, s. 251; SKYUM-NIELSEN, 1964, s. 114. – I det kungliga kansliet synes man ha gjort skillnad mellan bannlysta och kättare. Proklamationen av den 9 november talar om »uppenbarliga kättare och bannemänniskor». Exekutionerna har verkställts i enlighet härmed. De dömda har först halshuggits. Detta var det straff, som landskapslagarna fastställde för trotsiga bannlysta. De har sedan bränts å bål, det straff, som kejsarlagan fastställde för kättare.

² Se ovan s. 12.

³ Synodalstatuter och andra kyrkorättsliga aktstycken, utg. av J. GUMMERUS, s. 97; SKYUM-NIELSEN, 1964, s. 115.

världsliga, trolige med liv och makt allas vår skada och fördärv inbördes avvärja, evar och när denna sak antingen av vår helige fader påvens gård eller annorstädes företagas kan».⁴ Sammansvärjningsbrevet är, frånsatt skärpningsen, att Gustaf Trolle skulle bli uti ett evigt fängelse, korrekt återgivet i domen.⁵ Intet tvivel kan råda om att sammansvärjningsbrevet innebar uppenbart kätteri.⁶

I I

Domen av den 8 november har avsagts över i ärkebiskopens delgivning och supplik nämnda personer. Men det kan och har i senare forskning hävdats att domen genom sin formulering och motivering var avsagd även över en vidare krets av personer: även över dem som »villige och oträngde» var Sten Stures tillfallna i det »okristliga förbundet», alltså dem, som anslutit sig till sammansvärjningsbrevet och av dessa endast sådana,

⁴ Handlingar rörande Skandinaviens historia, XXIV, s. 94; Huitfeld, VII, s. 84; Historiska handlingar. 28: 2, s. 81. WIESELGREN, G., Sten Sture d.y. och Gustaf Trolle, s. 232.

⁵ Originalen till sammansvärjningsbrevet är förlorat. I avskrifterna finns bl.a. en avvikelse i punkten om att »allas vår skada och fördärv inbördes avvärja evar och när denna sak, antingen av vår helige faders påvens gård eller annorstädes företagas kan». Två avskrifter, därav en i Sten Stures kopiebok, har »i vår helige faders påvens gård». Huitfeldt liksom domen »av vår helige faders påvens gård». GRETA WIESELGREN, a. a., s. 264, 268, 281, har gett vitsord åt de förra och dragit slutsatsen, att utfärdarna av brevet endast vill »föra sin ta'an och försvara sin sak i kurian. Det står ingenting om hur de tänker ställa sig, sedan påven träffat ett avgörande». Tolkningen är hårdragen och icke oemotsäglich; vitsordet åt Sten Stures kopiebok icke bindande bevisat. Det kräves även i övrigt starkare bevis än dem Greta Wieselgren framfört för att ärkebiskopen och de tretton biskoparna, prelaterna och prästerna utan att detta upptäckts skulle kunnat företa en skrupelfri förfalskning av den art, som Greta Wieselgren förmenar. Se härom även PIRINEN, K., 1955, s. 256; SKYUM-NIELSEN, 1964, s. 117 n. 15.

⁶ LAURITZ WEIBULL, 1928, s. 53; utförligare SKYUM-NIELSEN, 1964, s. 114. Jfr PIRINEN, K., 1955, s. 255.

som gjort detta frivilligt.¹ Genom sin motivering har domen kunnat anses gälla även alla dem, som stått »hårde och illhätske» i den heliga kyrkans högsta bann.²

Ett belägg för att domen tolkats på detta sätt föreligger redan från dagen efter dess avkunnande. I proklamationen av den 9 november har konungen låtit skriva eller har det kungliga kansliet skrivit, att käromålen den 7 november gällt »herr Sten Svantesson med hans tillhjälpare»; »alle de, som sådane övervåld gjort hade, in på den heliga kyrkan» och även dem, som »bundit dem samman med brev och insegel att avvärja yttermera banns brev, om romarekyrkan sådane banns brev över dem ge ville». Domen har avsågts över »dem alle».³ En ny dom över dem av Sten Stures tillhängare, som icke uttryckligen var nämnda i ärkebiskopens delgivning och supplik, har icke ansetts erforderlig, vara en formalitet, som det icke var nödvändigt iaktta. Detta så mycket mindre, som den andliga domstolen förklarar kätteriet vara uppenbart och därmed en rättegång obehövlig. Vilka och hur många alla de var, som stått »hårde och illhätske», kan i våra dagar helt naturligt icke fastställas. Icke heller till namnet alla, som var Sten Sture tillfallna i »det okristliga förbundet». Sammansvärjningsbrevet talar om »de värdiga fäder och herrar biskopar och prelater med oss inträdde är eller härefter inträda vill». Men brevet är numera icke känt i original. Den enda uppgiften om vilka, som hängt sina sigill under brevet, härrör från Sten Sture. I en skrivelse till borgmästare, rådmän och menighet i Norrköping av den 25 november 1517 säger denne om riksmötets beslut i målet mot Gustaf Trolle: deltagarna i mötet har »däruppå god brev gjort under riksens klämna och insegel, alla dessa goda herrar, andliga och världsliga, och frälsemän, som här tillstädes är, Stockholms stads med

¹ PIRINEN, K., 1955, s. 260; SKYUM-NIELSEN, 1964, s. 109, 132.

² Jfr Skyum-Nielsen kap. 15, s. 132, kap. 16, s. 137.

³ HADORPH, Rimkrönikor, II, s. 453; LAURITZ WEIBULL, 1928, s. 13.

landsens insegel».⁴ Brevet har sålunda enligt Sten Sture varit besglat icke endast av de i detta vid namn nämnda utfärdarna, utan av samtliga utfärdare.

Sannolikt fem, med säkerhet tre av sammansvärjningsbrevets utfärdare, som ej var nämnda i Gustaf Trolles supplic, har avrättats. Bland dem två prominenta personer, biskop Matthias i Strängnäs och Hemming Gadh. Som allmänt antagits är det sannolikt, att även den avrättade biskop Vincent av Skara hängt sitt sigill under brevet. Tre år senare har överste profossen vid blodbadet, Jörgen Homuth, berättat, att biskop Vincent frågat honom: »Profoss, vad nytt?» Jörgen Homuth svarade: »Nådige herre, inte just god tidende. Eders nåde have förlåtelse med mig. Jag är befalld låta slå huvudet av Eders nåde.» Biskopen svarade: »Inte är Kungl. Majestät eller någon annan makt given att döma över mig, endast Gud allsmäktig och den heliga fadern påven.» Det är möjligt, att detta biskop Vincents yttrande icke är riktigt återgivet av profossen. Men det återger till punkt och pricka den uppfattning, som kyrkan i århundraden hävdad och strävat att få erkänd. En biskop tillhörde enligt denna ett annat rättssamfund än de övriga avrättade, ett rättssamfund, över vilket ingen världslig makt hade någon myndighet.

Historisk forskning har länge gett biskop Vincent obetingat rätt i hans uttalande till överste profossen. Men biskop Vincent och en äldre forskning har icke i allo insett den nya situation, som inträtt, när den andliga domstolen den 8 november avsat den domen, att sammansvärjningsbrevet 1517 var uppenbart kätteri, dess utfärdare och beseglare uppenbara kättare. Om biskop Vincent hängt sitt sigill under brevet, har han liksom utfärdaren av brevet biskop Matthias kunnat räknas bland dem, som den andliga domstolen dömt att hållas och anses för uppenbara kättare. Den senaste forskningen har förtjänsten att ha framhållit, att enligt romersk-rättslig tankegång var de därmed icke längre

---

⁴ HADORPH, J., Rimkrönikor, II, s. 436.

biskopar utan i allo lekmän liksom de andra dömda. Omkring 1500 gick tankarna delvis i samma banor inom franskt rättssystem. Vissa, särskilt grova förbrytelser, och kätteri var den grövsta av alla, kunde genom själva handlingen beröva de andliga varje särrättighet.⁵ Det kunde väntas, att påven skulle inlägga protest mot en avrättning av en biskop. Påven hävdade, att endast han hade myndighet att döma en biskop. Men detta var en teori. I det politiska livet hade den väl ingenstädes vunnit obetingat erkännande.

Christian II var liksom senare Gustaf Vasa en bestämd motståndare till den dominerande maktställning, som den katolska kyrkan tillvällat sig, dess ställning som en stat i staten med skattefria godsmassor, med biskoparna som de främsta i riksrådet och med egen jurisdiktion. En av Christian II:s politiska strävanden var att omintetgöra denna kyrkans ställning. Hans lagstiftning visar, att han icke erkänt den påvliga teorien, att påven ensam hade att döma en biskop. Hans uppfattning var, att en dansk biskop skulle dömas i Danmark. I sin stadslag, promulgerad något mer än ett år efter biskoparna Matthias och Vincents avrättning, bestämde han: fyra doctores och magistri skulle städse residera i Roskilde och där sitta rätt och döma över alla andliga saker, såväl över biskopar, prelater som andra här i riket och ingen skall härefter därutöver trängas uti olika saker att draga till Rom eller annorstädes.⁶

Den påvliga teorien, att påven ensam hade att döma en biskop, hade icke heller vunnit erkännande i Sverige. År 1453 dömde en av Karl Knutsson nedsatt domstol biskop Bengt i Skara att mista liv, ära och gods. Ingen av domstolens ledamöter tillhörde det andligaståndet.⁷ Tre år efter biskoparna Matthias och Vincents avrättning i Stockholms blodbad avsatte Gustaf

---

⁵ SKYUM-NIELSEN, 1964, s. 140.

⁶ Samling af gamle danske Love, udg. af J. L. A. KOLDERUP-ROSENINGE, III, s. 72, 113.

⁷ STYFFE, C. G., Bidrag till Skandinaviens historia, III, s. 58, LXXIII.

Vasa den av kapitlet i Vesterås till biskop valde Peder Jakobs-son Sunnanväder och domprosten, mästare Knut. Några år senare, 1527, lät han avrätta dem. De hade dömts av världslig domstol, den förre trots protest från de närvarande andlige.⁸

Avrättningen i Stockholms blodbad av de båda biskoparna är icke enastående i svensk rättsskipning. Christian II:s handlingar bör bedömas efter samma måttstock som Karl Knutssons och Gustaf Vasas.

12

Något år efter Stockholms blodbad var Christian II en från alla de tre nordiska rikena fördriven och avsatt konung. Han fick samma öde som alla avsatta konungar. Berättelser om hans gärningar författades. Mångahanda ogärningar tillskrevs honom och den största av dessa var Stockholms blodbad.

Gustaf Vasa och det svenska riksrådet inledde redan under »befrielsekriget» anfällen mot den fördrivne danske konungen. I propagandaskrifter från åren 1522–1523 – en är ställd till påven, kejsaren och hela kristenheten – utmålade de i grellaste färger Christian II:s gruveliga tyranni och okristliga, grymma bedrifter med mord, dråp, halshuggning, hängande och fördränkande. Illistigt hade han slutit dagtingor och beviljat amnestier, men brutit loven och tro, förgätit och offentligt handlat mot sin kungliga ed, som han svurit på det heliga sakramentet. Han hade i gruveligt tyranni överträffat Diokletianos, Maximianos, ryssar, turkar och hedningar. Stockholms blodbad var ett mord. Offren hade blivit halshuggna »okärde», »utan tilltal och dom», »utan all brott och skuld, reeda och skriftermål».¹

På våren 1523 begärde Gustaf Vasa av domprosten Johan Turesson, skolastikern Peder Galle och kantorn Erik Geting, samtliga i Uppsala, att de med »brev i troget vittnesbörd skulle

⁸ STENSSON, R., Peder Jacobsson Sunnanväder. Uppsala 1947, s. 316.

¹ Handlingar rörande Sveriges historia, I: 1, s. 8, 18, 26, 48, 66; Sveriges traktater, IV, s. 3, 5, 15, 22, 27, 44.

kungöra, vad de såg eller hörde sig ha hänt efter konung Christians kröning på Stockholms slott». Alla tre var utfärdare av domen av den 8 november, en av dem, Jörgen Turesson och med stor sannolikhet även de båda andra Uppsalaprästerna har hängt sina sigill under den.² De hade i denna dom dömt de i Stockholms blodbad avrättade till uppenbara kättare, med andra ord dömt dem till döden. Deras ansvar för blodbadet var evident. För de tre prästerna gällde det att inför Gustaf Vasa frita sig från detta. De vägar, som de valde härför, var de i försvarsskrifter sedan urminnes tid sedvanliga.

Den ena vägen var att förtiga. På denna väg gick de tre prästerna långt. De förteg det aktstycke, domen, som de själva varit med om att utfärda. I deras relation finns ej ett ord om detta. I den av de tre prästerna själva utfärdade domen är inryckt ärkebiskopens skriftliga delgivning till konungen av det »uppenbara kätteriet» och de »uppenbara kättarna». I deras relation finns ingenting, icke ens en antydning om denna ärkebiskopens skriftliga delgivning; ingenting om våldförandet på honom själv personligen, på Jacob Ulfsson, biskop Otto, mäster Jon, och ärkebiskopens klerkeri; ingenting om deras röveri och skövling av Jacob Ulfssons, mäster Jons och klerkeriets egendom, ingenting om trugandet av prästerna att läsa mässa under interdiktet och – ingenting om det av ärkebiskopen delgivna kätteriet. Icke heller ett enda ord om den andliga domstol, av vilken de själva varit ledamöter. Icke ett ord om den kättardom över Sten Sture och hans anhängare, som de själva av sagt. De tre prästerna har gått ännu ett steg längre. De förnekar, att någon dom över Sten Sture och hans anhängare av sagt den 8 november. Blodbadet är ett »ynkeligt mord».³

---

² Relationen är tryckt av HILDEBRAND, 1918, s. 118 och LAURITZ WEIBULL, 1928, s. 17. Om sigillen se SJÖDIN, L., Kalmarunionens slutskede, s. 255. Om relationens källvärde se LAURITZ WEIBULL, 1928, s. 26.

³ De tre Uppsalaprästernas relation föreligger i två versioner. Den ena är, som framhållits av Emil Hildebrand och Lauritz Weibull, ett koncept. Den andra

Den andra väg, som de tre prästerna följt i sin relation, är att ersätta Gustaf Trolles delgivning och supplik, den andliga domstolen och domen med något annat. Gustaf Trolles skriftliga delgivning och supplik har enligt dennes egen uppgift, framsatts för konung och riksråd av de tre prästernas kollega i Uppsala mäster Jon. Uppgiften har i relationen ersatts med, att »när konungen satt på domstolen i stora salen, då kom ärkebiskop

---

är en avskrift, som icke återgår på konceptet, och torde vara tagen mer eller mindre direkt efter själva den expedierade utskriften. En avvikande, svagt motiverad uppfattning hos SJÖDIN, L., Kalmarunionens slutskede, s. 281. I konceptet till relationen heter det, att Jens Beldenak mitt i ett samkväm (sammankomst) av alla biskopar, prelater, kaniker och klostergivne män och så många, som lärde var, framställde spörsmålet, »om de, som har sig tillhopa svurit och enkannerligen sig har tillhopa förbundet mot heliga romerska stolen och Jesu ståthållare påven, är dömande kättare». Svaret blev att de skulle hållas för kättare. »Men», fortsätter konceptet, »vad falskhet, grymhet och svek och vad ont som helst konungen och hans rådgivare hade betraktat i deras hjärtan under detta spörsmål, bekännes vi med Gud, som rannsakar och känner alla hjärtan och tankar, att vi det då ingenledes kunne förstå, icke heller efter sådana spörsmål och svar, det vi kunne förstå, efterföljde någon dom eller sententia, och är Gud vårt vittne, att vi på den tid icke kunne förstå, till vad ända föresagda spörsmål var gjorda». HILDEBRAND, 1918, s. 116, 120. LAURITZ WEIBULL, 1928, s. 24, 40, har framhållit, att dessa ord i konceptet inte innebar något direkt förnekande att dom avsågs. I den andra versionen av relationen är emellertid orden »dömande kättare» ersatta med orden »hållande för kättare» och i satsen »icke heller efter sådana spörsmål eller svar, det vi kunne förstå, efterföljde någon dom eller sententia» har orden »det vi kunne förstå» uttagits. Satsen har fått annan lydelse: »icke gick där heller någon dom eller sententia efter sådana spörsmål eller svar». Rävar har två utgångar ur sin lya. I konceptet har de tre prästerna haft det. Men i den andra versionen av relationen är den ena tillkravsad, och prästerna förnekar direkt, att en dom avsågs. Annan tolkning av relationen hos SKYUM-NIELSEN, 1964, s. 35, 38, 128. Enligt denna »bekræfter relationen netop, at der er fulgt dom eller domfældelse». Skyum-Nielsen har icke uppmärksammat skillnaden mellan konceptet och den andra versionen av denna. Med rätta är han, att döma av de ord han använder, också tveksam om hållbarheten av den nya översättning, som han ger av denna del av prästernas relation. S. 35 skriver han, att denna punkt i relationen »vistnok» skall översättas annorlunda än tidigare och s. 128, att »i virkeligheden synes relationen at bekræfte, at der er fulgt dom eller domfældelse. Det pågjelde tekststed må nemlig antages at have været oversat forkert tidligere». Men slutsatsen av antagandet framställs i kursiv som säker.

Gustaf och beklagade sig ganska hårdeligen». Det »uppenbara kätteriet» förövat av »uppenbara kättare», som Gustaf Trolle delgav konungen, och som han motiverade med våldföring på honom själv, ärkebiskop Jacob Ulfsson, biskop Otto och allt ärkebiskopens klerkeri samt med röverier och plundringar av deras gods och ägodelar, har ersatts med att ärkebiskopen »beklagade sig ganska hårdeligen mot dem, som hade molesterat och berövat Uppsala domkyrka, när Stäket var bestallat och dem, som det nedbröt».⁴ Hans begäran om hjälp till rätt över de uppenbara kättarna, vårt och den heliga kyrkans gods igen och skadeböter samt att konungen måtte låta straff övergå de uppenbara kättarna har ersatts med en begäran, att »kyrkan och honom måtte ske fyllest för den orätt och skada dem vart gjord mångalunda». Och detta tillfyllestgörande krymper slutligen samman till att gälla icke kyrkan och Gustaf Trolle utan den senare ensam. Konungen lovar, heter det, »att *honom* (Gustaf Trolle) skulle ske fyllest för *hans* skada och orätt i allehanda måtto. Åt vilket ärkebiskopen lät sig nöja.» Omvandlingen är fullständig. Kätterimålet, som hör under andlig domstol, har omvandlats till ett skadeståndsmål, slutligen till ett rent personligt skadeståndsmål och föres inför världslig domstol.

Men än vidare. Den andliga domstolen den 8 november har i de tre Uppsalaprästernas relation ersatts av ett »samkväm», en sammankomst av »alla biskopar, prelater, kaniker och klostergivne män och så många som lärda var». Sålunda av något helt annat än en domstol. Åklagaren vid domstolen den 8 november, som i domen uppges vara mästare Jon, har ersatts av en dansk biskop, Jens Beldenak. Denne framställer »mitt i deras samkväm» endast ett rent allmänt spørsmål: om »de som

---

⁴ Ett till denna punkt fogat »etc» finns endast i konceptet till relationen. Jfr SKYUM-NIELSEN, 1964, s. 39, 182, n. 17 och tolkningen av »etc» s. 56. Detta »etc» är för övrigt ett av bevisen för att den av Emil Hildebrand tryckta versionen av relationen är ett koncept.

har sig tillhopa svurit och enkannerligen tillhopa förbundet mot heliga romerska stolen och Jesu ståthållare påven är hållande för kättare». Spörsmålet gäller icke Sten Sture och hans namngivne anhängare. Ingen anklagad nämnes. Ingen dom avses, allra minst en på pergament utskriven med vidhängande sigill och avsgad av de tre prästerna själva. Domen har ersatts med att de »lärde» efter en diskussion endast bejakade det av Jens Beldenak framställda allmänna spörsmålet. Berättelsen om detta diskussionsamkväm slutar med att de tre prästerna bekänner vid Gud, att de »då icke kunde förstå» innebörden av Jens Beldenaks spörsmål. Alla tre var höga kyrkliga dignitärer, en var domprost och magister, de två andra var »doctores», en av dessa tidigare rektor vid Uppsala universitet. Deras bekännelse vid Gud är orimlig: dessa tre lärde män kan icke ha varit så okunniga i gällande kyrkorätt, att de icke förstått, att det aktstycke, som de utfärdade samma dag, i realiteten var en dödsdom över uppenbara kättare, över Sten Stures anhängare.

I sin relation säger de tre Uppsalaprästerna, att de i denna bekänna »uppenbara sanningen utan allt tvivel». Bedyranden av denna art är icke sällsynta. Här är de utan allt värde. Det är möjligt, till och med sannolikt, att i den härva av lögner och halvsanningar, som de tre Uppsalaprästerna trasslat samman, finns ett och annat inslag av äkta vara. Men det är uteslutet att med någon säkerhet kunna urskilja denna. Det räcker härför icke med den vanliga frasen »det finns ingen anledning att betvivla denna uppgift». Lögnhärvan är tillkommen medvetet. Ord, satsfogning och gång i framställningen visar, att de tre prästerna, när de skrev sin relation haft i klart minne både Gustaf Trolles delgivning och domen av den 8 november – möjligen till och med haft dem i avskrift framför sig. De tre prästerna har lyckats i sitt uppsåt att inför Gustaf Vasa frita sig själva från all skuld och allt ansvar för blodbadet. Samtidigt har de också lyckats frita alla den svenska kyrkans män häri-

från, ja till och med den 1523 landsflyktige ärkebiskopen Gustaf Trolle har friats från skuld och ansvar för själva blodbadet. De tre prästerna har välvt all skuld och allt ansvar för blodbadet över på Christian II och hans rådgivare. Av dessa nämnes endast två, icke svenskar, vid namn, den danske biskopen Jens Beldenak och Didrik Slaghek.⁵

13

Slutligen: en sammanfattning och slutsatser.

Källorna för eftervärldens kunskap om Stockholms blodbad faller, som redan Kr. Erslev skarpt framhållit, i två grupper.

⁵ SKYUM-NIELSEN, 1964, kap. 4, s. 35, hävdar, att relationen har »værdi som en tilforladelig kilde, der kan supplere på de punkter, hvor dokumenterne tier»; »den kritisk arbejdende historiker kan benytte den ved sin rekonstruktion uden at ængstes». Denna värdesättning av relationen är en källkritisk konsekvens av karaktäristiken av aktstycket av den 8 november som en expertis. »Den her genvundne, højere placering af relationen skyldes særlig,» »skriver Skyum-Nielsen, »at den påståede benægtelse (i relationen) av dommen, 'det ene afgørende' helt er bortfaldet». Detta bevis för relationens tillförlitlighet är av intet värde. De tre prästerna har i sin relation även förtegit den av dem utfärdade, supponerade expertisen, vilken, som här tidigare framhävts, i realiteten var en dödsdom. Skyum-Nielsens uppfattning om relationens värde som historisk källa grundar sig ytterligare på, att denna »hvad det væsentlige angår, gengiver dokumenterne och deres placering i processen nogenlunde rigtigt. De processuelle oplysninger af anden art er endvidere af kvalitet». Han erkänner, att det dock finns »et par tydelige modsigelser (mellan relationen och aktstyckena), hvor fortrinnet afgjort må gives dokumenterne». Tre av dessa angives, men endast summariskt i en not (s. 183, n. 19); endast på få punkter, menar Skyum-Nielsen, kan de tre Uppsalaprelaterna icke »have sagt den fulde sandhed i relationen» (s. 106). I bevisföringen för relationens tillförlitlighet har Skyum-Nielsen sålunda skjutit åt sidan eller icke uppmärksammat både att denna icke omtalar några dokument och en rad för värdesättningen av relationen som historisk källa avgörande punkter. Några av dessa punkter, såsom t.ex. utelämnandet av ärkebiskopens delgivning för uppenbart kätteri vid referatet av hans s.k. klagomål, förtigandet av domen samt utbytet av uppsalakaniken, mästare Jon mot Jens Beldenak vid »samkvæmet» den 8 november är också av avgörande betydelse för tolkningen av själva händelseförloppet. Forskningen har icke, som Skyum-Nielsen säger (s. 35-36), skapat en »kunstig modsetning mellem kilderne», eller »gjort hvidt til sort». Motsättningen är en realitet. Skyum-Nielsen kallar också

Den ena är kvarlevor från händelsen: ärkebiskopens delgivning och supplik av den 7 november och domen av den 8 november. Den andra är berättelser om händelsen: de viktigaste av dessa är de berättelser, som ingår i kvarlevorna, och de tre Uppsala-prästernas relation från maj-juni 1523. Den senare har haft en dominerande betydelse för vår tids uppfattning av Stockholms blodbad. Andra berättelser, som historieskrivningen använt som källor, är: en Christian II:s proklamation av den 9 november, en hans skrivelse till påven från våren 1521, Gustaf Vasas och det svenska riksrådets manifest från 1522–1523 och Olaus Petris krönika från omkring 1545.¹

Kvarlevorna är ännu bevarade moment i händelserna på Stockholms slott den 7 och 8 november 1520. Ärkebiskopens delgivning och de fjorton biskoparnas, prelaternas och prästernas dom kan vara rättsvidriga, motiveringen i delgivningen och domen kan vara rättsligt icke bärkraftig, men delgivningen har skett, domen har avkunnats, motiveringen framförts. Den kunskap, som kvarlevorna i dessa punkter ger, är säker.

Berättelserna om Stockholms blodbad utger sig själva för och har ofta ansetts ge säker kunskap. Men en berättelse kan aldrig utan omsorgsfull prövning anses ge säker kunskap. Berättaren kan, även när han varit ögon- och öronvittne till en händelse,

relationen en ögonvittnesberättelse. Detta säger icke mycket om dess tillförlitlighet. Ögonvittnen har ofta missuppfattat, ofta ljugit. Relationen är ett eklatant bevis för det senare.

¹ Christian II:s proklamation är i sina huvuddelar en sekundär källa. Den är skriven på grundval av ärkebiskopens delgivning av den 7 november och domen av den 8 november. Hans skrivelse till påven och Gustaf Vasas manifest är försvars- och propagandaskrifter. Den förra är avsedd att försvara de båda biskoparnas avrättning; de senare att försvara Christian II:s fördrivande från Sverige. Olaus Petri krönika ger en sent tillkommen, av Gustaf Vasas manifest och de tre Uppsala-prästernas relation influerad, starkt tendensiös framställning av blodbadet. WESTIN, G., *Historieskrivaren Olaus Petri*, s. 475. Olaus Petri känner icke huvudmomenten i blodbadets förhistoria, icke Gustaf Trolles skriftliga delgivning, icke heller att dennes »klagomål» gällde »uppenbart kätteri», icke heller domen av den 8 november. Christian II är en löftesbrytare, blodbadet är »ett gräsligt och obarmhärtigt mord».

omedvetet eller medvetet ha gett en tendentiös och halvsann eller i något syfte en fullt medvetet lögnaktig berättelse. De uppgifter, som en berättelse innehåller, kan aldrig godtagas förrän de uppvisats vara sanna eller åtminstone ha en till visshet gränsande sannolikhet.

Av de berättelser, som finns om Stockholms blodbad, har de, som ingår i ärkebiskopens delgivning och i domen största källvärde. Sanningsvärdet av de förra säkerställes, om också icke i alla detaljer, så dock i all huvudsak av andra källor. Detsamma är i viss utsträckning fallet i fråga om de berättande partierna i domen. Dessa är därjämte nedskrivna samma dag eller dagen efter händelserna. De är bestyrkta av Sveriges ärkebiskop och tretton biskopar, prelater och präster.

Till skillnad från de berättelser, som ingår i kvarlevorna, är de tre Uppsalaprästernas relation icke samtida. Den är skriven först efter upproret mot Christian II och efter dennes fördrivande från Sverige. Den är en försvarsskrift och står, som av det föregående framgått, i en rad punkter i strid mot kvarlevornas uppgifter. Offren i blodbadet har enligt den halshuggits utan dom, blodbadet är ett mord. Christian II är en mördare. Ingen av relationens uppgifter, som icke är på något sätt bestyrkt, kan användas för att få kunskap om Stockholms blodbad. Relationen liksom övriga försvars- och propagandaskrifter samt Olaus Petri krönika har i fråga om Stockholms blodbads historia endast värde för kunskap om den uppfattning, som de maktägande och de för blodbadet ansvariga ville ha spridd, samt om en senare historieskrivnings framställning av detta. En historiker, som lägger de tre Uppsalaprästernas relation till grund för en framställning av Stockholms blodbad eller använder obestyrkta uppgifter ur denna och andra berättelser, skriver icke vetenskap. Framställningen må illumineras av aldrig så omfattande litteraturförteckning och vetenskaplig apparat.

En historisk rekonstruktion av händelserna på Stockholms slott den 7 och 8 november 1520 har att bygga på de fakta,

som kan utläsas ur de bevarade kvarlevorna från dessa.² Och – det metodiskt enda riktiga – kvarlevorna skall läsas och tolkas utan hänsyn till och påverkan av berättelserna; deras innebörd skall fastställas med ledning av de lagar, som 1520 gällde i Sverige. Ökad kunskap kan vinnas genom händelserna i Sverige före blodbadet. All harmonisering och samarbetning av kvarlevor och berättelser måste undvikas. Den nya, från både kvarlevor och berättelser avvikande framställning, som blir resultatet av en dylik harmonisering och samar-

² KR. ERSLEV, 1891, fördelade källorna till Stockholms blodbad i två grupper: »levningar» och berättelser. Vid den historiska rekonstruktionen har man, ansåg han dock, att »taga hänsyn till bägge, samarbeta dem och söka sanningen, där det är mest grund att se den». LAURITZ WEIBULL, 1928 och 1930, skrev första gången Stockholms blodbads historia i allt väsentligt på grundval av de bevarade kvarlevorna. SKYUM-NIELSEN, Nya synpunkter på blodbadet. Tvistefrågor i svensk historia, s. 125, har uppfattningen, att Lauritz Weibull delvis hämtat väsentliga inslag från Olaus Petri och inte helt frigjort sig från den yngre traditionen (processkildringen hos Hans Svaning och hos Olaus Petri). Uppfattningen torde bero på ett missförstånd. Det är riktigt, att Lauritz Weibull (s. 48) anför Hans Svaning och Olaus Petri, som rimligt är, men beviset för riktigheten av de grundlinjer, som han uppdrar i sin framställning av händelserna, vilar icke på dessa (s. 56. Jfr även s. 66, 74).

Litteraturen om Stockholms blodbad är numera omfattande. Den har genomgående en annan grundinställning till källor och källkritik än Lauritz Weibull och den i denna undersökning företrädde. Den bygger i största utsträckning, delvis nära nog uteslutande på de berättande källorna, främst de tre Uppsala-prästernas relation. Utmärkande för denna litteratur är därjämte en mer än vanligt rik, vildvuxen flora av subjektiva resonemang, antaganden och sannolikheter. I sin extremaste form når denna litteratur fram till att domsdokumentet »omöjigen kan anses ha fundamental vikt för frågan om mordtankens verkliga genesis; dess största betydelse i själva huvudsaken torde vara den, att Trolles skriftliga anklagelse av den 7 november är intagen i detsamma»; och att »de i och för sig tämligen suspekta aktstyckena från själva dagarna omkring blodbadet kunna icke under några omständigheter giva annat än den ytligaste formella belysning av läget». Resultatet blir: Gustaf Trolle är oskyldig till ogärningen som sådan; »inte heller någon annan svensk kan förmodas ha tillrätt blodsutjutelsen». GOTTFRID CARLSSON, Stockholms blodbad. Historisk tidskrift, 1920, s. 124, 129, 138, 146. LANDBERG, G., Stockholms blodbad, Nordisk tidskrift, 1928, s. 278. Litteraturen innehåller emellertid, helt naturligt, även vissa goda iakttagelser och synpunkter. I denna undersökning har jag sökt tillvarata dessa.

betning kan icke undgå att bli subjektivt färgad. Forskaren har mer eller mindre godtyckligt sökt sanningen där han funnit mest grund att se den. Framställningen, som varken överensstämmer med kvarlevorna eller berättelserna, torde vara den minst trovärdiga av alla.

Frågan kan ställas: när en historisk rekonstruktion, som i alla huvudpunkter bygger på kvarlevorna, hela sanningen om händelserna den 7 och 8 november? Svaret är: historisk forskning kan icke nå längre än det vetenskapligt användbara källmaterialet räcker.

Huvudlinjerna i en historisk rekonstruktion blir följande:

Genom Stockholms kapitulation i början av september 1520 hade det sista motståndet brutits i Sverige. Christian II hade erövrat landet. Samtidigt med Stockholms kapitulation beslöt riksrådet med ärkebiskopen Gustaf Trolle i spetsen om Stockholms slott. Riksrådet »överantvordade» slottet »uti en fri och obehindrat slottsloven till hans nådes trygger hand att bliva och hållas för en väldig herre och konung över allt Sveriges rike». Efter hans död skulle slottsloven stå och hållas till hans son Hans och efter dennes död till drottning Elisabet.³ Kort därefter reste Christian II till Danmark. Vid mitten av oktober var han åter i Sverige. Avgörande händelser följde.

I det fredsfördrag mellan sitt krigsbefäl i Sverige och det svenska riksrådet, som Christian II stadfäst den 31 mars 1520, hade han lovat att styra och regera Sveriges rike efter Sveriges lag och gode, gamla sedvänjor med Sveriges rikets råd. Enligt Magnus Erikssons och konung Christoffers landslag var konung till riket väljande och ej ärvande. Riksrådet upphävde nu denna huvudpunkt i landslagen. Den 29 oktober förklarade på Christian II:s befallning och på hans vägnar Doktor Johan Sucket, kejsar Carl V:s sändebud hos konungen, och biskop Jens Beldenak inför riksrådet s:t Eriks konungs skrivna lag: de begärde,

---

³ Sveriges traktater, III, s. 620.

att rådet ville honom som konung Hans ende son och ende arvinge, eftersom ej flera var, på vilket valet kunde falla, som rätt arvherre till Sveriges rike anamma, kröna och krisma. Två dagar senare, den 31 oktober, avsade och bekände, decernerade och deklarerade det svenska riksrådet med ärkebiskop Gustaf Trolle i spetsen endräktligen efter lagen och efter samtal och råd med meniga friborna frälsemän, Stockholms stad och meniga Sveriges rikets innebyggare, att Sveriges rike tillhörde konung Christian, konung Hans ende son, av rätt arv och lagligt efterföljande och icke efter någon utväljelse. Riksrådet lovade att kröna och krisma honom för sin och Sveriges rikets rätte arvherre och konung utan någon utväljelse.⁴ Den 4 november ägde kröningen rum i Storkyrkan i Stockholm. Den förrättades av Sveriges ärkebiskop Gustaf Trolle. Enligt tidens uppfattning var Christian II bliven Sveriges enväldskonung. Han var obunden av landslagens konungabalk och har icke haft att avlägga den i denna stadgade konungaeden.

Tre dagar efter kröningen gick ärkebiskopen till aktion mot Sturepartiet. Som högste domare i andliga mål i sitt stift delgav han konungen, att han höll Sten Sture och en rad av hans anhängare för uppenbara kättare och begärde konungens hjälp till rätt och straff över dem. Men icke ett enda av de bevis, som han framförde, var rättsligt bärkraftigt för att Sten Sture och hans anhängare var uppenbara kättare.

Konungen hade lagligen ingen prövningsrätt av ärkebiskopens delgivning. Han hade enligt gällande lag att omedelbart låta straffet – död och bål – övergå de uppenbara kättarna. Men konungen har icke verkställt detta. Inga avrättningar har skett på grundlag av ärkebiskopens delgivning.

Följande dag sammanträdde en andlig domstol. Den bestod av ärkebiskopen, en dansk och två svenska biskopar och tio svenska prelater och präster. I sin dom betecknar denna domstol

---

⁴ Sveriges traktater, III, s. 623.

ärkebiskopens skrivelse till konungen av föregående dag icke som en delgivning, endast som »en skrift med klagomål». Domstolen har med andra ord icke godtagit skrivelsen som rättslig grund för att låta straff övergå de av ärkebiskopen som uppenbara kättare angivna. Men den dom, som domstolen avsåde, överensstämde med ärkebiskopens delgivning: Sten Sture och hans anhängare skulle hållas och kallas för uppenbara kättare. Bevisföringen i domen för kätteriet var ny och i motsats till den, som ärkebiskopen gett i sin delgivning, ur rättslig synpunkt bärkraftig. Först nu har konungen fullgjort den plikt, som kanonisk rätt ålade honom mot kyrkan och allan kristendomen. Han har, som lagen föreskrev, omedelbart låtit avrätta kättarna.

Kvarlevorna från händelserna i Stockholm den 7 och 8 november visar, att Stockholms blodbad icke var ett mord, Christian II ingen mördare. Avrättningarna har skett efter dom för uppenbart kätteri. Över ett mindre antal av de avrättade – de i Gustaf Trolles delgivning ej nämnda – har dock ingen särskild dom utskrivits. De har gjort sig skyldiga till samma missgärningar som de andra avrättade och har räknats som hemfallna under den kättardom, som Sveriges ärkebiskop och en rad av den svenska kyrkans män avsåg över dessa. En rättskränkning kan till äventyrs genom att veterligen ingen särskild dom varit utskriven tillvitas Christian II. Men denna är ingen real rättskränkning. Även dessa avrättade har genom sina missgärningar enligt den avsågda domen varit uppenbara kättare.

Skulden och ansvaret för Stockholms blodbad faller enligt kvarlevorna från detta på Sveriges ärkebiskop och en rad av den dåtida svenska kyrkans män. Delgivningen av kätteriet och begäran om straff över kättarna – i realiteten en begäran om deras avrättning – är ärkebiskopens verk. Kättardomen – en dödsdom – har fällts av denne och en rad av den svenska kyrkans män.

I århundraden var Christian II brottslingen i det drama, som svensk historieskrivning skrev om Stockholms blodbad. Han är det i regel ännu i vår tid eller delar skuld och ansvar för blod-

badet med Gustaf Trolle, hans biskopar och präster. Christian II var Christian tyrann. Denna uppfattning stammar från de berättelser, som skrivits om Christian II under det svenska »befrielsekriget» och efter hans fördrivande och avsättning.

Det är långt ifrån uteslutet, att Christian II liksom så många andra av renässanstidens konungar och furstar, en Gustaf Vasa, en Erik XIV, har skuld och ansvar för gärningar, som faller utanför lagens rāmärken och åtminstone enligt vår tids begrepp är rena förbrytelser. Frågan faller utanför ramen av denna undersökning. Men kvarlevorna från Stockholms blodbad ger intet stöd för uppfattningen, att Christian II var en Christian tyrann. Christian II är enligt dem utan skuld och ansvar för blodbadet. När ärkebiskopen i sin delgivning gick till anfall mot Sturepartiet, har Christian II icke godtagit de påståenden om uppenbart kätteri, som denne riktade mot Sturepartiet. Först sedan en auktoritativ andlig domstol avsagt en kättardom har han fullgjort sin plikt att låta avrätta kättarna. Han har icke fullgjort denna förrän gällande lag krävde det.

Under sin erövring av Sverige har Christian II fört en försonlig politik. I det den 6 mars 1520 ingångna fredsfördraget mellan Christian II:s krigsbefäl i Sverige och det svenska riksrådet hade krigsbefålet lovat och tillsagt riksrådet, att »all ogunst och misstanke skall tillgivas och aldrig argas på någon av dem (riksrådet och meniga Sveriges innebyggare) efter denna dag». Christian II har stadfäst detta.⁵ Om samma försonliga politik vittnar Christian II:s kallelse till ett riksmöte i Uppsala av den 15 maj. Riksmötet skulle besluta om en evig fred och konungen uttalar, att han är välvillig överse med den menige fattige allmoge för den uppresning mot oss, som de gjort mot deras eget löfte, goda tro och loven.⁶ Även vid Stockholms kapitulation i början av september har Christian II fullföljt denna politik. Han har beviljat amnesti inte endast för vad som skett i hans farfaders och

⁵ Sveriges traktater, III, s. 605.

⁶ Sveriges traktater, III, s. 609.

faders tid och mot honom själv och hans hjälpare av fru Christina, hennes husbonde och bägges deras tjänare och tillhjälpare, utan också för vad som skett mot biskoparna och andra prelater med flera; det senare skulle vara en klar, avtalad sak i alla rätter, andliga och världsliga.⁷

Kvarlevornas vittnesbörd om att Christian II:s under tiden mars–september 1520 – den enda tid före slutet av oktober under vilken hans svenska politik är känd – fullföljt en försonlig politik är otvetydiga. De kan ej rubbas av aldrig så subtila resonemang om hans politiska syften, om att han av det militära och politiska läget varit tvingad till denna politik, och om att han illlistigt spelat med falska kort.⁸ Resonemangen vilar på en förutfattad mening om Christian II:s allmänna politiska inställning som konung i Danmark och om honom själv som den hämndgirige, blodtörstige tyrannen. De är ett subjektivt vidareförande av tankar och uppfattningar i Gustaf Vasas och det svenska riksrådets manifeste i »befrielsekrigets» dagar, i de tre Uppsalaprästernas relation och i Olaus Petri krönika.⁹

Christian II:s försonliga politik väckte emellertid opposition i Sverige. Den kom från ledande kyrkligt håll. I ett brev till ärkebiskopen av den 26 maj 1520 yrkar Hans Brask i Linköping med anledning av Sturepartiets överväld mot ärkebiskop Jacob Ulfsson och biskop Otto i Vesterås på hårda åtgärder. Han yrkar på tillämpning av Täljestadgan om prelaters fångenskap. Denna stadgade interdikt över hela riket som straff för en biskops fångslande. Han ber även Gustaf Trolle hålla i minnet, att, om

⁷ Ovan s. 2.

⁸ BERGSTRÖM, R., Studier till den stora krisen i Nordens historia 1517–1523. Uppsala 1943, s. 49; densamme, Stockholms blodbad och det svenska unionspartiet. Svensk tidskrift, 26, 1939, och även annan litteratur.

⁹ Resonemang av denna art leder med sina många osäkra faktorer endast till tvivelaktiga sannolikheter. Med större rätt skulle man ur kvarlevorna från Christian II:s svenska politik kunna framresonera en motsatt sannolikhet: Christian II har fram i september 1520 icke velat förgöra Sturepartiet; han har i Sverige velat ha två politiska partier, som bekämpade varandra. Divide et impera.

det skulle komma till fred och förlikning, konungen icke måtte uppge de andra skadelidnes rätt, endast sin egen, och den svenska kyrkan få njuta sina privilegier, friheter och rättigheter, som den haft i tre hundra år och mera.¹⁰ Brevet är skrivet kort efter den Christian II:s kallelse till ett riksmöte, som vittnade om hans försonliga politik. Hans Brask har uppenbarligen haft en annan uppfattning om denna än den som historieskrivningen knäsatt efter Stockholms blodbad. Han har hållit Christian II:s försonliga politik för allvarligt menad och icke för ett illistigt spel med falska kort. Gustaf Trolle torde ha lämnat Hans Brasks brev till Christian II. Det ligger i det danska riksarkivet. Men Christian II följde icke den svenske biskopens påminnelse. Han uppgav i sin amnesti de skadelidnes rätt och kyrkans privilegier, dess andliga domsrätt i dessa frågor. Förbrytelserna mot kyrkan skulle vara en klar och avtalad sak även i andliga rätter.

Den opposition mot Christian II:s försonliga politik, som framlyser ur Hans Brasks brev, fick den 7 och 8 november en förkämpe i Gustaf Trolle. Som Sveriges ärkebiskop hade han alltsedan 1515 varit i oförsonlig strid med Sturepartiet. Sten Sture och hans anhängare var för honom den heliga kyrkans fiender. Han hade 1517 blivit besegrad. Nu, 1520, stod han som segerherre. Han återupptog striden mot kyrkans fiender. Gustaf Trolle var helt en kyrkans man och en man av annan kraft än de biskopar, som företrädde kyrkan vid Västerås riksdag 1527. Hans mål var att tillintetgöra kyrkans fiender, hävda kyrkans rätt och återvinna dess och dess tjänares under kriget förlorade egendom. Det vapen som han tillgrep för att vinna detta, var valt med utstuderad skicklighet. Hans kätteridelgivning mot kyrkans fiender och kätteridomen upphävde amnestien. En amnesti, som beviljats kättare, var enligt kanonisk lag utan bindande kraft.

---

¹⁰ STYFFE, Bidrag till Skandinaviens historia, V, s. 635.

Med fast hand och starka skäl har ärkebiskopen i sin delgivning sökt förmå Christian II att överge den försonliga politik, som han under mars–september 1520 fört mot Sturepartiet. I sin delgivning förmanar han konungen på hans kungliga ed vid kröningen att hjälpa kyrkan, dess män och all kristendom till rätt över kättarna; han förklarar, att *konungen* var *pliktig* att låta straff övergå dem. I våra dagar kan kanske dessa ärkebiskopens ord förefalla en och annan som tomma fraser. Medeltidsmannen hade en annan uppfattning. Konungens ed var omgiven av religiös helgd. Den av ärkebiskopen åberopade kröningseden torde innehållit orden: *pontificibus quoque ecclesiarum Domini condignum et canonicum honorem exhibere atque ea que ab imperatoribus et regibus ecclesiis collata et reddita sunt inuiolabiliter observare . . . iuro.*¹¹

En konungs plikt att hjälpa kyrkan till rätt var även ett kanoniskt lagbud, och när det gällde rätt över kättare hade konungen att handla under hot om bannlysning, interdikt och andra straff.¹² Hans handlingsfrihet var bunden av kanonisk rätt. Christian II var icke okunnig härom. I sin proklamation av den 9 november 1520 lät han skriva eller skrev själv: »hade vi icke sådana straff, (som sancti Erik konungs lag innehåller och utvisar, att kättare och bannsmänniskor mot romarkyrkan och den heliga kristna tron bör att straffas) låtit gånga över dem (kättarna), då vore befruktandes, att bannbrev av romarkyrkan skulle ha gångit över allt riket och besynnerligen över de våra kära undersåtar, som med lögnaktigt tal vorde tillockade att nedbryta föreskrivna slott Stäket. Nu hoppas oss, att alla våra undersåtar skall vara fria, därför att vi sådana straff har låtit gå över dem som i sådana ohörliga gärningar de ypperste var».¹³

Ärkebiskopen avslutade sin delgivning om kätteriet med ett löfte. Han lovade konungen »lön av Gud och lov över all kris-

---

¹¹ CARLSSON, G., Gustaf Vasas kröningsed. Historisk tidskrift, 1946, s. 321.

¹² LAURITZ WEIBULL, 1928, s. 58.

¹³ HADORPH, Rimkrönikor, II, s. 453; LAURITZ WEIBULL, 1928, s. 14.

tendomen» för det straff, som han lät övergå de uppenbara kättarna. Icke heller detta var en tom fras. Det stod helt i överensstämmelse med medeltidens och även länge med en senare tids religiösa och kyrkliga uppfattning.

Den världsuppfattning och livsåskådning, som behärskade medeltidens föreställningsliv, var Augustinus och har av honom främst framställts i hans verk »De civitate dei». Enligt detta fanns efter syndafallet både i himlen och på jorden två riken, Guds rike, »civitas dei» och djävulens rike, »civitas diaboli». Det ena kämpade för rättfärdighet, det andra för orättfärdighet. En konungs oavvisliga plikt var att företräda det förra, att vara en rättfärdig konung, en »rex iustus». Som sådan skulle han ha den katolska tron på Gud och två av hans främsta uppgifter var att hjälpa den katolska kyrkan till rätt och i sitt rike utrota gudlösa och kättare. En konung, som brast i uppfyllandet av dessa sina uppgifter, var en företrädare för djävulens rike, en »rex iniustus», en »tyrannus». Den förre kunde påräkna lön av Gud och lov över all kristendomen. Den senare var hemfallen till evig fördömmelse.

En andlig domstol med några av den svenska kyrkans i alla tider främste män, en Gustaf Trolle, en Hans Brask, en Laurentius Andreae, som domare hade den 8 november av sagt domen, att Sten Sture och hans anhängare skulle hållas och kallas för uppenbara kättare. Konungen, den världsliga makten var bunden av denna dom. Kanonisk och världslig lag – Christian II har själv i sin proklamation av den 9 november kallat den sancti Eriks konungs lag – krävde, att Christian II lät den gå i verkställighet. Christian II handlade som en rättfärdig konung, en »rex iustus» när han efter den andliga domstolens dom omedelbart och utan föregående skriftermål lät halshugga de bannlysta och därefter bränna dem som kättare. Han handlade även i enlighet med den heliga kyrkans lag, när han lät gräva upp Sten Stures lik på den kyrkogård, där det begravts och lät bränna det tillsammans med de andra kättarnas. Även svensk lag, ko-

difierad i bl.a. Upplandslagen, stadgade, att en bannlyst icke fick begravas på kyrkogård.

På kvällen den 8 november 1520 har Gustaf Trolle nått ett av sina mål. Kättarna, kyrkans fiender och två biskopar, som svikit sin ärkebiskop i hans kamp för kyrkans rätt, var tillintetgjorda. Om Christian II, som Sveriges ärkebiskop lovat honom, fick »lön av Gud» för Stockholms blodbad är icke känt. Säkert är, att han icke, som ärkebiskopen även lovat honom, fick »lov över all kristendomen». Händelseförloppet kom att gå i annan riktning än ärkebiskopen tänkt sig. Christian II blev fördriven och avsatt. Gustaf Trolle rönt samma öde. Han kom inte att skriva Stockholms blodbads historia. Gustaf Vasa tog makten i Sverige. De män, som fördrev Christian II och Gustaf Trolle, och de män, som varit deras anhängare och under den nya regimen kunde vänta efterräkningar för sina gärningar, skrev blodbadets historia och karaktäristiker av Christian II. De frittog sig själva, den svenske ärkebiskopen och alla den svenska kyrkans män från all skuld och allt ansvar för Stockholms blodbad. De välvde skuld och ansvar över på Christian II. Deras propaganda- och försvarsskrifter blev bestämmande för eftervärldens uppfattning. Stockholms blodbad blev ett mord. Christian II blev en mördare. All kristendomen kom att hålla Christian II för en »rex iniustus». Han blev Christian tyrann.

Historieskrivning är en farlig makt. Historieskrivningen om Stockholms blodbad fick icke endast betydelse för uppfattningen av Christian II. Dess betydelse sträckte sig vida längre. Stockholms blodbad blev en av Gustaf Vasa omhuldad grogrund för uppfattningen att Danmark var Sveriges arvfienne och för svenskt danskhat. Uppfattningen och hatet slog djupa rötter. De kom att fortleva under århundraden.

Curt Weibull

ZUSAMMENFASSUNG

Die Jahrzehnte um das Jahr 1500 sind in der Geschichte Schwedens eine Zeit innerer Kämpfe. Diese galten der Macht innerhalb des Reiches und wurden zwischen der geistlichen und weltlichen Aristokratie einerseits und der Sturepartei andererseits ausgekämpft. Im zweiten Jahrzehnt des 16. Jhs. kristallisierten sie sich zu einem Kampf zwischen Staat und Kirche aus, jener vertreten durch den Reichsverweser Sten Sture d. J., diese durch den Erzbischof Gustaf Trolle. Im Jahre 1517 trug Sten Sture den Sieg davon: der Erzbischof wurde abgesetzt, sein Schloss Stäket abgebrochen, und es wurde mit seinen Anhängern rücksichtslose Abrechnung gehalten. Im selben Jahr griff Christian II. auf der Seite des Erzbischofs in die Kämpfe ein, und im Jahre 1520 eroberte er Schweden. Sten Sture war während des Krieges gestorben. Der Erzbischof wurde wieder in sein Amt eingesetzt. Im Herbst 1520 sah es aus, als ob friedliche Verhältnisse wiederhergestellt werden sollten. Christian II. bewilligte der Sturepartei vollständige Amnestie. Am 7. und 8. November wurde jedoch die Amnestie gebrochen und blutige Abrechnung gehalten mit der Sturepartei. Die Abrechnung ist das Stockholmer Blutbad.

Von den Geschehnissen in Stockholm am 7. und 8. November sind zwei Überreste bewahrt. Der eine ist ein Schreiben vom Erzbischof Gustaf Trolle an Christian II. Die jüngste Forschung (Skyum-Nielsen, N., *Blodbadet i Stockholm*, København 1964) hat es als eine Zustellung vom höchsten Richter in geistlichen Sachen im Stift von Uppsala gegen die im Schreiben angegebenen trotzigen Verbannten definiert. Der Verf. schliesst sich der Auffassung an, dass das Schreiben eine Zustellung ist, macht aber geltend, dass es seinem Wortlaut nach ausdrücklich eine Zustellung ist, die sich gegen Ketzer (Sten Sture und seine Anhänger) wendet, die zu strafen der Erzbischof den König um Hilfe bittet. Im Anschluss an eine ältere Auffassung macht der Verf. ebenfalls geltend, dass der Erzbischof in der Zustellung keine rechtlich tragbare Begründung für die offenbare Ketzerei gegeben hat. Das gewalttätige Vergreifen an der Kirche, ihren Männern und ihrem Eigentum, womit er die Ketzerei begründet, stellt laut kanonischem Recht keine Ketzerei dar. Aber eine Zustellung wegen Ketzerei war auf Grund von Christians II. Amnestie die einzige Möglichkeit, die dem Bischof offenstand, seine Feinde zu vernichten. Eine Amnestie, die man Ketzern bewilligt hatte, war laut kanonischem Recht nicht bindend.

Die Strafe für Ketzler waren Scheiterhaufen und Tod, und der König war nach kanonischem Recht verpflichtet, diese Strafe ohne Aufschub vollziehen zu lassen. Die Zustellung sollte der Schlussakt eines geistlichen Rechtsprozesses sein, und damit hatte der Erzbischof alles für ein Blutbad zurechtgelegt. Die Behauptung des Erzbischofs, dass es sich um Ketzerei handle, führte jedoch nicht zu irgendwelchen Hinrichtungen. Der König ergriff eine ausserordentliche Massnahme. Davon zeugt der andere Überrest des Stockholmer Blutbades.

Dieser ist eine am 8. November vom Erzbischof, drei Bischöfen und zehn schwedischen Prälaten und Geistlichen ausgestellte Urkunde. Die jüngste Forschung (Skyum-Nielsen, N., a.a. O.) hat sie als eine Expertise definiert, als nur einen dem König gegebenen Rat. Der Verf. weist diese Auffassung zurück und macht u.a. auf Grund von sprachlichen Wendungen in der Urkunde geltend, dass ihre Aussteller sich selbst als Gericht betrachtet und dass sie selbst ein Urteil gefällt haben: dass Sten Sture und seine Anhänger „für offenbare Ketzler gehalten und so genannt werden müssen“. Nach Ansicht des Verf.s haben die vierzehn Geistlichen die Kompetenz gehabt, ein Urteil zu fällen. Das Gericht ist auch autoritativ gewesen. Einige der durch alle Zeiten bedeutendsten Männer der schwedischen Kirche waren dessen Mitglieder. Die Begründung der Ketzerei ist im Urteilsspruch eine andere als in der Zustellung des Erzbischofs und rechtlich tragbar. Das eine Motiv ist, dass die Angeklagten mehrere Jahre „hartnäckigen und unbussfertigen Sinnes“ im höchsten Bann der Kirche gestanden hätten. Das andere Motiv ist der sog. Verschwörungsbrief vom 23. November 1517. In diesem hatten sich Sten Stures Anhänger verschworen – falls jemand sie wegen der Absetzung des Erzbischofs und des Abbrechens vom Stäket mit dem Bann der päpstlichen Kurie belegen sollte – „mit Leben und Macht unser aller Schaden und Verderben gemeinsam abzuwehren, wo und wann auch diese Sache vorgenommen werden kann, sei es von der Kurie unseres heiligen Vaters, des Papstes, oder von anderer Seite“. Durch seine Begründung ist der Urteilsspruch so gedeutet worden, als wäre er über alle Anhänger Sten Stures gefällt worden, die „hartnäckigen und unbussfertigen Sinnes“ gewesen waren und die sich „willig und ungenötigt dem unchristlichen Bündnis“ angeschlossen hatten. Auch über zwei von Schwedens Bischöfen.

Ausser den beiden Überresten liegen einige Erzählungen von dem

Blutbad vor. Zwei rühren von der Kanzlei Christians II. her. Die anderen sind erst nach der Vertreibung und Absetzung Christians II. geschrieben. Sie sind Propaganda- und Verteidigungsschriften. Die Opfer des Blutbades sind nach ihnen ohne Urteilsspruch enthauptet worden, ohne Frevel und Schuld; das Blutbad ist ein Mord, Christian II. ein Mörder. Diese Erzählungen haben nach Ansicht des Verf.s Wert nur insofern, als sie Zeugnis von der Auffassung ablegen, die die Machthaber und die für das Blutbad Verantwortlichen verbreitet haben wollten und von der Darstellung, die eine spätere Geschichtsschreibung davon gab.

Eine historische Rekonstruktion muss nach Ansicht des Verf.s auf die Überreste bauen. Diese soll man ohne die Einwirkung der Erzählungen deuten und auch jegliche Harmonisierung vermeiden. Die Hinrichtungen sind laut den Überresten nach gefällttem Ketzerurteil vollzogen worden. Das Blutbad ist kein Mord. Schuld und Verantwortung tragen der Erzbischof Schwedens und eine Reihe anderer Männer der schwedischen Kirche. Die Zustellung von Ketzerei und die Forderung der Bestrafung der Ketzer – in Wirklichkeit die Forderung ihrer Hinrichtung – ist das Werk des Erzbischofs. Das Ketzerurteil – ein Todesurteil – ist von diesem und von den Männern der schwedischen Kirche gefällt worden. Christian II. dagegen ist den Überresten nach ohne Schuld und Verantwortung für das Blutbad. Er hat während der Eroberung Schwedens – in der Zeit von März bis September 1520 – eine versöhnliche Politik geführt und seinen Feinden Amnestie bewilligt. Diese Politik hat indessen von führender kirchlicher Seite Opposition hervorgerufen. Die Opposition hat sich am 7. und 8. November durchgesetzt. Mit fester Hand und starken Gründen hat der Erzbischof versucht, Christian II. dazu zu bewegen, seine versöhnliche Politik aufzugeben. Er erklärte in seiner Zustellung, dass der König verpflichtet wäre, die Ketzer der Strafe zu unterziehen; er versprach ihm dafür Gottes Belohnung und der ganzen Christenheit Lob und Preis. Aber Christian II. erkannte am 7. November die Behauptung des Erzbischofs, dass es sich um Ketzerei handle, nicht an. Am folgenden Tage verkündete ein geistliches Gericht das Ketzerurteil. Kanonisches und weltliches Recht forderten, dass der König das Urteil vollziehen liess. Er handelte unter der Drohung von Verbannung, Interdikt und anderen Strafen. Aber Christian II. und Gustav Trolle wurden vertrieben und abgesetzt. Die Männer, die sie vertrieben, und die Männer, die unter dem neuen Regime in

Schweden mit den Folgen für ihre Taten zu rechnen hatten, schrieben die Geschichte des Blutbades und Charakteristiken von Christian II. Sie enthoben sich selbst, den Erzbischof und alle Männer der schwedischen Kirche jeglicher Schuld und Verantwortung für das Blutbad. Sie schoben die Schuld und die Verantwortung auf Christian II. Ihre Propaganda- und Verteidigungsschriften bestimmten die Auffassung der Nachwelt. Das Stockholmer Blutbad wurde zu einem Mord und Christian II. in den Augen der gesamten Christenheit zu einem ungerechten König. Er wurde ein „rex iniustus“ – er wurde Christian der Tyrann.